

Lietuvos latvių ikonografiniai šaltiniai Šiaulių „Aušros“ muziejuje: Daunoravos fotorinkinys

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Klaipėdos universitetas, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda
El. p. ernestas@inbox.lv

Anotacija. Publikacijoje pristatomas 2016–2019 m. surinktas Daunoravos latvių – dundurniekių (Joniškio vlsč.) XIX a. pab. – 1985 m. fotografijų rinkinys (1 270 vnt.). Tyrime buvo taikomi metodai – interviu, genealoginis, šaltinių ir literatūros analizės, tipologinis, palyginamasis. Tai vertingas kiekiu ir turiniu lokalinės istorijos šaltinis tirti Lietuvos šiaurinėje dalyje gyvenusių latvių antropologiją, atskirų šeimų genealogiją, jų kasdieninį gyvenimą, papročius, šventes, švietimą, visuomeninę ir ūkinę veiklą, aprangą, sodybas, trobesius ar jų detales ir kt.

Esminiai žodžiai: *Daunorava, dundurnieki, diaspora, latviai, fotografija.*

Abstract. The publication presents a collection of photographs from the end of the 19th century by Daunorava Latvians – Dundurnieki (Joniškis parish) collected in 2016–2019 (1,270 items). Methods used in the research were: interview, genealogical, source and literature analysis, typological, and comparative. It is a valuable source of local history in terms of quantity and content to study the anthropology of Latvians living in the northern part of Lithuania, the genealogy of individual families, their daily lives, customs, holidays, education, social and economic activities, clothing, homesteads, huts or their details and more.

Keywords: *Daunorava, dundurnieki, diaspora, Latvian, photorapghy.*

Įvadas

2016–2019 m. Daunoravos apyl. vyko Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (vad. E. Vasiliauskas) bei Latvijos universiteto (vad. prof. dr. Janīna Kursīte-Pakule) jungtinė ekspedicija. Prie jos 2018 m. prisijungė ir tyrėjai iš Vytauto Didžiojo universiteto (dr. Aukse Noreikaitė) bei Aukštaitijos nacionalinio parko direkcijos (dr. Giedrė Šukytė). Jų tikslas – užfiksuoti atsiminimus apie beišnykstančią Joniškio krašto tautinę mažumą – Daunoravos latvius – dundurniekus, jų atminties vietas (kapines), tapatybę (pavyzdžiui, vieni gimę XX a. 3–4-ajame deš., pabrėžia, kad latvių tautinės tapatybės indikatoriais laiko kalbą, evangelikų liuteronų konfesiją ir kapines), surinkti ikonografinę medžiagą (fotografijas). Ekspedicijos metu buvo apklausta 11 respondentų, gimusių 1924–1943 m., gyvenančių Nartaučiuose (2), Joniškyje (3), Naujojoje Akmenėje (1), Jelgavoje (1), Elėjoje (1), Sluokoje (Jūrmala) (1), Laucienėje (Talsų kr., Latvija) (1). Baigus apibendrinti medžiagą, ketinama išleisti knygą „Lietuvos latviai. Dundurniekai“ (sud. E. Vasiliauskas, J. Kursīte-Pakule). Šios ekspedicijos ištakos siekia 2016 m., kai buvo renkama medžiaga knygai apie Daunoravos dvarą.

Latvija, sukūrusi valstybę 1918 m., neapleido ir diasporos reikalų. Domėjimasis Lietuvos latviais pastebimas visą tarpukarį – XX a. 3–4-ąjį deš. Tuomet Lietuvoje iškilo tokie kultūros ir švietimo centrai kaip Daunorava, Joniškis (tapęs visos Lietuvos latvių sąjungos centru, pirm. Kārlis Grauzis (1887–1938)), Alkiškiai, Vismantai ir kt. Tarp aktyvių veikėjų minėtinas Lietuvos latvių sąjungos valdybos narys Jānis Briņķis (1912–1987), kuris kartu su bendražygiais (Peteriu Tiltiniu, 1907–1976) 1932 m. gimtinėje Vismantuose įkūrė latvių bibliotekos draugiją „Saule“, surinko 1 500 tautosakos vnt. (daugiausia dainų, kuriose jaučiami tiek latvių dainų perfrazavimai, tiek latvių–lietuvių dainų mišiniai, tiek originalios dainos)¹, tėvų sodyboje – Senųjų žiemgalių muziejų, kuriame buvo sukaupti etnografiniai, numizmatikos ir kt. eksponatai². Diasporos gyvenimas dažnai buvo nušviečiamas to meto ir karo laikotarpio Latvijos spaudoje. Tarpukariu mokslinės ekspedicijos pas Lietuvos latvius nebuvo rengiamos, išskyrus karo metu – 1942 m. Latvijos paminklų valdybos organizuotas „Žiemgalos“ ir „Kuršo“ etnografinės ekspedicijas Žagarės, Kruopių, Skuodo vlsč. Ši Latvijos nacionaliniame istorijos muziejuje saugoma archyvinė ir fotomedžiaga yra apžvelgta ir pristatyta šių eilučių autoriaus³. Pastaruoju metu Lietuvos latvių tyrimai tik išsibėgėja (čia paminėsime keletą, pvz., latvių Ēriks Jēkabsons⁴, Toms

¹ A. S. Vismantu latvieši. *Tukuma Ziņas*, 1943-01-28, Nr. 8, lpp. 2.

² Latvieši ārzemēs: Vismantu latvieši. *Magazina*, 1937-12-10, Nr. 291.

³ VASILIAUSKAS, Ernestas. Lituanistiniai šaltiniai Latvijoje: Latvijos paminklų valdybos 1942 m. ekspedicija Šiaurės Lietuvoje. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2018, t. 2, p. 169–190.

⁴ JĒKABSONS, Ēriks. Latviešu nacionāla minoritāte Lietuvā 1918.–1940. gadā. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, 2003, Nr. 4, lpp. 94–119.

Ķikuts⁵ ir lietuvių Vilma Akmenytė-Ruzgienė⁶, Nerija Bartkutė⁷, Auksė Noreikaitė⁸ ir kt.), o atskirų lokalinių bendruomenių dar tik prasideda (Žagarė⁹ ir kt.). Daunoravos dvaras ir dundurniekai sulaukė atskiros studijos ir publikacijų¹⁰, glaustai buvo pristatyti atskirų šeimų (Duncių, Grinevičių, Lotišų, Starkų) fotografijų rinkiniai¹¹. Tad šioje publikacijoje plačiau ties jų tyrimų istoriniais šaltiniais, latvių kilmės ir kt. klausimais neapsistosome.

Pagal 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymą, buvo registruoti 14 883 latviai (be Klai-pėdos krašto). Daugiausia latvių gyventa Šiaulių apskr. – 4 716, didžiausi latvių diasporos centrais laikyti Joniškio vlsč. (976), Kruopių (703), Žagarės miestas ir vlsč. (666), Papi-lės vlsč. (537), Kriukų vlsč. (217). 1939 m. Lietuvoje veikė 13 latvių pagrindinių mokyklų (12 valstybinių ir 1 privati), iš jų Šiaulių apskr. – 4 (Daunoraičiuose-Dundurniekuose (1 mo-kytojas ir 35 mokiniai), Bambaluose, Žagarėje, Žeimelyje (3 mokytojai ir 65 mokiniai, vidurinė uždaryta 1938 m.))¹². Taigi, kaip matyti iš statistikos duomenų, Joniškio vlsč. buvo susitelkusi didžiausia latvių diaspora, kurios apie pusė gyveno buv. Daunoravos dvaro valdoje.

Daunoravos latvių diaspora – vad. *dundurniekai* susiformavo XVII–XVIII a. (didžioji jų dalis, labai tikėtina, persikėlė po 1709–1711 m. Didžiojo maro) dėl dvaro savininkų

⁵ ĶIKUTS, Toms. *Latviešu zemnieku koloniju izveidošanās Krievijas impērijas Eiropas daļā (19. gs. 40. gadi–1914. gads)* [promocijas darbs]. Rīga, 2015, lpp. 185–189.

⁶ AKMENYTĖ, Vilma. *Latvių, Lietuvos–Latvijos pasienio gyventojų, tapatumo raida 1918–1940 m.* [disertacija]. 2008, p. 184; Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m. Žiemgala, 2003, Nr. 1, p. 22–26; Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940. Žiemgala, 2007, Nr. 2, p. 15–23; Studentų latvių korporacija „Sidra-benia“ Vytauto Didžiojo (Lietuvos) universitete ir Lietuvos latvių bendruomenėje 1927–1938 m.: tapatumo skirtumai. *Kauno istorijos metraštis*, 2007, t. 8, p. 187–218; Tautinio ir pilietinio tapatumo sankirtos Lietuvos latvių laikraštyje „Lietavas Latvis“ (1925–1926 m.). *Tautinio/pilietinio identiteto reprezentacija ir formavimas šiandien* [sudarytoja I. Žakevičienė], 2008, p. 9–22; AKMENYTĖ-RUZGIENĖ, Vilma. Lietuvos latviai: 1918–1940 m.: Latviai Lietuvos religinėse bendruomenėse. *Gimtasai kraštas*, 2012, t. 5, p. 62–74.

⁷ BARTKUTĖ, Nerija. Latviškasis Lietuvos paribys. *Krantai*, 2006, Nr. 4, p. 20–25.

⁸ NOREIKAITĖ, Auksė. Lietuvos latvių kultūrinis tapatumas, regioninės ypatybės. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. 2012, t. 14, p. 78–90; Lietuvių ir latvių tarpusavio santykiai Lietuvos ir Latvijos pasienyje. *Gimtasai kraštas*, 2017, t. 12, p. 17–26.

⁹ VAITKIENĖ, Romualda. Pūt vėjiņi. *Žagarė*, Vilnius: Versmė, 1998, p. 286–297.

¹⁰ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkuhnen*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2017, 200+4 p.; Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pradžią]. *Būdas*, 2019, Nr. 3, p. 49–61; Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pabaiga]. *Būdas*, 2019, Nr. 4, p. 23–32.

¹¹ VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos latviai fotografijose. *Būdas*, 2019, Nr. 3, p. 62–69; Daunoravos latviai fotografijose: Grinevičiai, Starkai, Lotišai. *Būdas*, 2019, Nr. 4, p. 33–38.

¹² OZOLIŅŠ, K. Lietuvas skolas. *Latvijas Skola*, 1940-02-01, Nr. 2.

vokiečių baronų vykdytos praktikos – kilnoti gyventojus iš vienos valdos į kitą¹³. Daunoravos dvaro bendruomenę 1795–1846 m. sudarė 563–625 žmonės, o 1923 m. surašyti 710. Per šimtmečius susiformavo savitas dundurniekių gyvenimo būdas, papročiai ir materialinė kultūra, statybos tradicijos ir kultūrinis kraštovaizdis – taip jie buvo artimesni Kuršo latviams nei gretimų kaimų lietuviams (tai pastebi ir XIX a. pabaigoje rašiusieji apie apylinkes). Daunoravos latviai ypač glaudžiais giminystės (ne tik mažos gana uždaros bendruomenės viduje), bet ir kultūriniais, ūkiniais ryšiais buvo susiję su gretimų Kuršo ir Kauno gubernijų valsčių latviais. Nemažai dundurniekių (Griņevičs, Kaselūns, Kugrēns, Lotišs, Pūķis, Šlapaks, Timpa ir kt.) XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje emigravo į Latvijos pramoninius centrus – Jelgavą, Rygą, Liepoją, ten susirado antrąsias puses (Berziņš, Blekte, Bolgzds, Bružeks, Dombrovskis, Grabovskis ir kt.), tačiau nenutraukė ryšių su Lietuvoje likusiais artimaisiais. Tarpukariu jie turėjo valdišką pradžios mokyklą – iš pradžių Daunoravos (Sargūnų-Paberžių) (viena seniausių Lietuvos latvių mokyklų įkurta 1917 m.)¹⁴ ir jos pagrindu reorganizuotą į Daunoraičių II (latvių) (1928–1940 m., latvių kalba dėstyta iki 1940 m., lietuvių – 1941–1949 m.). Joje mokėsi apie 30–35 mokinius ir dirbo 1 mokytojas (tai buvo pirmoji Lietuvoje po karo pastatyta ir atidaryta latvių mokykla) (1 il.). Aktyviai veikė nevyriausybinė organizacija – Jonišio latvių švietimo draugija (įkurta 1921 m., turėjo per 50 narių, nuo 1931 m. ilgametis jos pirmininkas buvo Mikelis Krūminis iš Likaičių), o prie jos – teatras, biblioteka (1930 m. joje buvo apie 100 knygų). Šios švietimo ir kultūros įstaigos kartu su Joniškyje veikusia evangelikų liuteronų bažnyčia (pamaldos latvių kalba vyko kartą į mėnesį bei 1 kartą per metus – vokiečių kalba) iki 1940–1950 m. padėjo išsaugoti

¹³ Antai Daunoravos dvaro 1811 m. „sielų“ revizijoje užfiksuota apie 1797 m. iš dvaro perkeltą baudžiauninką pusparobką *Joachim Franciszka* (Nartaučių k.) į kitą von Pfeilitzer gen. Franck valdytą Tetelmindės dvarą prie Jelgavos ir atvirksčiai iš ten parobkus (*Jakub Germana* 1802 m. į Bertaučių k.; 1800 m. *Mateusz Germana* į Pročiūnų k.), 1801 m. į Ažuolų karčiamą smuklininko *Jakub Jana* šeimą (LVVA. Muižnieku dzimtu dokumenti (kolekcija). F. 1100, ap. 13, b. 1093, l. 26, 29, 31, 31v). Apie latvių perkėlimą į tuometę Kauno gub. (be minėtos Daunoravos) byloja ir 1936–1943 m. Latvijos periodika. Antai į Vismantus (lat. *Vismanti*, Radviliškio vlsč., dab. Pakruojo, Radviliškio r.) latviai (nurodyta esant tiesioginiais žiemgalių genties palikuoniais) iš Kuršo gub. Bauskės apskr. Gravendalės (lat. *Grävendāle*, vok. *Grafental*) dvaro atkeldinti prieš „Napoleono laikus“ (t. y. 1812 m.) arba kitoje publikacijoje „150 metų atgal“ (t. y. apie 1786 m.) kaip užmokestis už praloštą kortų partiją Vismantų dvaro savininkui (žr.: Arkibiskaps Dr. Theol. T. Grinbergs piedaliesis starptautiskās teologu konferencēs. Ko saka prāvests K. Irbe par savu Lietuvus braucieniu. *Brīvā Zeme*, 1936-08-13, Nr. 181; Pie tautiešiem Lietuvā. *Zemgales Balss*, 1936-09-10, Nr. 205; Latviešu kolonija Lietuvā. *Kurzemes Vārds*, 1943-03-06, Nr. 55). O į Alkiškių apyl. (lat. *Eltišķi*, dab. Akmenės r.) latviai pradėjo keltis apie 1820 m. iš gretimos Jelgavos apskr., daugiausia iš Džūkstės vlsč. (ČAKS, R. Pie latviešiem Lietuvā. *Laikmets*, 1943-10-22, Nr. 43).

¹⁴ 1926 m. spaudoje nurodoma, kad *Dundurniekių* (Daunoraičių) latvių pagrindinė mokykla buvo įkurta dar Pirmojo pasaulinio karo metais ir veikė įvairiose nuomojamose patalpose pas ūkininkus, pastovaus mokytojo neturėjo (P. S. [STARKS, Pauls], *Dundurnieki, Jānišķes pag. Lietavas Latvis*, 1926-03-01, Nr. 3, lpp. 4). Nurodoma, kad mokykla iš pradžių veikė Daunoravos dvare (AKMENYTĖ, Vilma. *Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940*, p. 16). 1923 m. inspektoriai lankė Daunoravos–Sargūnų (Paberžių) pradžios mokyklą, kurioje mokėsi 38 mokiniai, mok. Stasė Rimkutė (LCVA. Švietimo ministerija. F. 391, ap. 3, b. 1400, l. 265–265v).

latvišką tapatybę. Kita vertus, dundurniekai nebuvo visiškai izoliuoti nuo juos supusios aplinkos – XX a. pirmojoje pusėje įsijungė į krašto ūkinį, visuomeninį gyvenimą, labai retais atvejais kūrė mišrias (konfesiniu ir tautiniu požiūriu) šeimas su buvusiais dvaro valdos ar gretimų kaimų lietuviais.

1 il. *Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos klasė bei mokiniai 1931 m. Ant sienų iš kairės į dešinę kabo Vinco Kudirkos, Prezidento Antano Smetonos, Lietuvos herbo – Vyčio, Krišjanio Valdemaro ir Jono Basanavičiaus portretai, žemėlapis su Lietuvos 1920 m. sienomis. E. Lukštaitės-Šimaitienės rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 8, l. 6.*

Pas Daunoravos latvius – dundurniekus fiksuotos kai kurios vienietinės Lietuvoje latvių kilmės pavardės – Bullis (1795 m.), Bullītis (1915 m.), Dieviņš (1781 m.), Duncis (1811/1834 m.), Dūms (1837 m., nuo 1878 m. persivadino į Lotišs), Figors (1834 m.), Juttus (*Juta*, nuo 1672 m.), Kaselūns (1785 m.), Kugrēns (1797 m.), Lediņš (1795 m. *Leduck*), Putenis (Puttin, 1811/1834 m.), Rugājs (1839–1864 m., pakeista į Ulinskis), Ruņģis (nuo 1834 m.), Saule (kartais – *Saulītas*, 1672, 1781 m.), Sienkulis (1834–1846 m.), Šlapaks (1834 m.), Šotmanis (AELBA nuo 1902/19 m.), Vīndedzis (AELBA nuo 1868 m.). Kai kurios jų ir kitose Lietuvos vietovėse – Dambis (~1883 m.), Kerns (1685–1797 m.), Elsbergs (XIX a. pab.), Latišs (Lotišs, pakeista nuo 1878 m. iš Dūms), Luksts (1785 m., tarp 1864–1913 m. vadinti Finbergais), Lulis (1651–1797 m.), Maselūns (1785–1811/1834 m.), Pūķis (1789 m.), Užtupis (1797 m.), trečios paplitusios platesniuose regionuose – Bajārs

(1785 m.), Božis (lat. *Boža*, 1781 m.), Briedis (1795 m.), Gailis (1864 m.), Griņevičs (1820 m.), Kamiņskis (1811/1834 m.), Krūmiņš (1785 m.), Petrovičs (1811/1834 m.), Ulinskis (maždaug 1862–1866 m. pakeista iš *Rugai*), Starks (1789 m.) ir kt.

Dundurniekių bendruomenė kataklizmų patyrė po 1940 m., kurie negrįžtamai paveikė jos raidą. Aneksavus Lietuvą 1940 m., buvo priimti švietimą, kultūrą, bažnytinį ir visuomeninį gyvenimą ribojantys įstatymai bei draudimai. Visų pirma tais metais Daunoraičių II (latvių) pradžios mokykloje vietoj latvių kalbos įvestas dėstymas lietuvių kalba, uždaryta visuomeninė Jonišio latvių švietimo draugija ir biblioteka, po karo 1949/1953 m. uždarytas likęs paskutinis svarbus krašto kultūros ir bendruomenę vienijantis dvasinis židinys – Jonišio evangelikų liuteronų bažnyčia. Bendruomenė patyrė sukrėtimų ir Antrojo pasaulinio karo metais: vieni jauni vyrai 1944 m. paimti į suformuotą Latvių SS savanorių legioną (*Lettische SS-Freiwilligen-Legion*), kiti 1944 m. rugsėjį – į Raudonąją armiją (iš kur dauguma negrįžo), treči – pasitraukė į mišką partizanų keliais. Galiausiai 1941 m. ir pokario trėmimai (2 il.), represijos, 1949 m. prasidėjusi masinė kolektyvizacija ir XX a. 7–8-ajame deš. vykdyta melioracija (griaautos senos sodybos, nuo žemės paviršiaus visiškai nušluoti Degučių, Likaičių, Pročiūnų II, Sargūnų kaimai, kurtos naujos kolūkinės gyvenvietės – Daunoriškė, iš dalies Bertaučiai), migracijos (kėlimasis į miestus ir rajonų centrus Lietuvoje bei Latvijoje, be to, ne visi sugrįžo iš tremties į tėviškę) negrįžtamai pakeitė Daunoravos apylinkės per šimtmečius susiklosčiusią etninę sudėtį bei susiformavusį kultūrinį kraštovaizdį. Dėl to XXI a. pradžioje apylinkėje liko gyventi

2 il. Tremtinio Žanio Šlapako (1896–1951, Degučių k. ūkininkas) kapas Sibire (Ivanovka), 1953 m. M. Šlapakos-Jeļķinos rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 4, l. 2.

vos keletas dundurniekių, gimusių 1929–1943 m. ir save identifikuojančių su latvių tauta. Likę sudarė mišrias santuokas, todėl vaikai save laiko lietuviais (nors jų dalis dar kalba arba supranta latviškai), tačiau anūikai dažniausiai nei moka, nei supranta latviškai.

Dundurniekių tyrimų šaltiniai

Gausūs XVII–XIX a. rašytiniai šaltiniai apie Daunoravos dvarą ir jo valdoje gyvenusius žmones saugomi Latvijos valstybės istorijos archyvo (LVVA) Kuršo giminių von der Brügggen ir von Pfeilitzer gen. Franck apyrašuose (f. 1100, ap. 2, 13). Taip pat vertingos informacijos apie bendruomenę rasime buv. Šiaulių apskr. (dab. Alkiškių) evangelikų liuteronų parapijos archyve (AELBA, pradėtas vesti nuo 1834 m.)¹⁵. Sprendžiant atskirų giminių genealogijos klausimus, vertingos buv. Šiaulių apskr. evangelikų liuteronų parapijos metrikų knygos (pradėtos rašyti nuo 1834 m.), saugomos LVVA (1834–1875 m.)¹⁶ ir Lietuvos valstybės istorijos archyve (XX a. antrojoje pusėje perimtos iš AELBA)¹⁷. Apie Daunoraičių II (latvių) pradžios¹⁸, Joniščio–Žeimelio latvių vidurinę mokyklą¹⁹ ir kt. (pvz., Joniščio vlsč. fonde) medžiagos aptiksime Lietuvos centriname istorijos archyve (LCVA).

Apie dundurniekius ir jų gyvenimą 1887–1940 m. gana daug rašyta latviškoje periodikoje²⁰. Tarpukariu nemažai apie juos rašė Bertaučių k. ūkininkas Paulius Starkus (buvo aktyvus mokyklos ir draugijos steigimo iniciatorius, inicialai – P. S.), Degučių k. ūkininko Davido Šlapako žentas žurnalistas Edgars Blektė (*Blekte*, tikėtina, kad pasirašydavo slapyvardžiu –*kte* ir kitais) iš Rygos.

Apylinkių tautosaką nuo 1882 m. rinko valstietis, slaptos „Atgajos“ draugijos narys Jonas Trumpulis (1859–1943) iš Sargūnų kaimo. Dalis jos (71 vnt.) yra publikuota²¹, kita dalis prieinama Lietuvos tautosakos instituto svetainėje (iš viso 17 vnt. bylų)²². Naują tyrimą apie J. Trumpulio tautosakos rinkinį rengia G. Šukytė. Vertinga ir 1936 m. J. Trumpulio užpildyta anketa (ŠAM) apie Daunoravos dvarą ir jam priklausiusių žmonių – baudžiauninkų trobesius, buitį, rūbus, maistą²³. Mitologijos tyrinėtojas Norbertas

¹⁵ 39 bylos (4108 kopijos) 2018–2019 m. suskaitmenintos ir saugomos KU BRIAI moksliniame archyve.

¹⁶ LVVA. Ārpus Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti (1766–1920). F. 292, ap. 1, b. 81–107.

¹⁷ LVIA. Evangelikų liuteronų bažnyčios. F. 1218, ap. 1.

¹⁸ LCVA. Šiaulių apskrities pradžios mokyklos. F. 1584, ap. 5, b. 51–54.

¹⁹ LCVA. Žeimelio latvių privatinė progimnazija. F. 1259.

²⁰ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai; Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pradžią]; Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pabaiga]*.

²¹ *Šiaurės Lietuvos sakmės ir pasakos*. Surinko J. Trumpulis, P. Narvydas, J. Stonevičius, J. Lideikis, P. Grigutis, S. Strazdas, parengė N. Vėlius, Vilnius: Vaga, 1985, p. 7–14, 35–81.

²² LITI, LMD I. Lietuvių tautosakos rankraštyno bazė. Prieiga per internetą: <http://www.tautosakos-rankrashtynas.lt/> (grafoje „Asmuo“ įrašyti reikšminį žodį *Trumpulis*).

²³ ŠAM. Baudžiaivos gadynė. Anketa Nr. 13.

Vėlius (1938–1996) 1972 m. užfiksavo atsiminimus apie tautosakininką J. Trumpulį (pateikėjai Sargūnų k. gyventojai – Jadzė Trumpulienė (*1914), Janis Juttus (*1894), Olga Juttus-Pūkienė (*1899), Brigita Trumpulytė-Molienė (*1911))²⁴. Juose, kaip ir kituose tokio pobūdžio šaltiniuose, pateikiama informacija apie asmens fizines savybes, šeimą, veiklą ir kt.

1949 m. pirmąją kraštotyros ekspediciją Daunoravos apyl. organizavo Šiaulių „Aušros“ muziejus (ŠAM, vad. Stasys Daunys (1922–2011)). Jos tikslas buvo užfiksuoti tais metais sudegusį Daunoravos dvaro molinį klotimą ir kitus dvaro trobesius. Kaip pastebi ekspedicijos dalyviai: „Buvo numatyta nepasitenkinti vien tuo pastatu, taip pat pasukti į viensėdžius. Tačiau sodybos įsikūrusios buvusioj dvaro žemėj ir visos priklauso vadinamosios naujosios statybos periodui.“²⁵ Taigi, kadaise dvarui priklausiusių 8 kaimų etnografinė medžiaga nepateko į tyrėjų akiratį.

Keletas dundurniekių etnografinių eksponatų (Nartaučių k. Bullių sodybos suolas, spinta, lova, indai, portretinės nuotraukos rėmeliuose ir kt.) saugoma Joniškio istorijos ir kultūros muziejuje (JIKM). 2002–2003 m. muziejaus organizuotų kraštotyros ekspedicijų „Joniškio krašto kalvystė ir kryždirbystė“ metu buvo užfiksuoti Nartaučių ir Degučių kapinių kryžiai ir tvorelės.

Šiaulių universiteto (ŠU) 1998–2005 m. lituanistinių studijų II kurso studentai atliko dialektologinę praktiką Joniškio krašte (1996–2009 m. medžiaga buvo saugoma ŠU Dialektologijos centre (vad. dr. Janina Švambarytė-Valužienė). Jų metu Daunoravos apyl. buvo apklausti 4 latviai ir 5 lietuviai respondentai²⁶ (kai kurių jų fotorinkiniai buvo fiksuoti minėtos 2016–2019 m. ekspedicijos metu). Klausimynas labai įvairus (kasdieninis gyvenimas, šventės, darbo papročiai ir kt.), jis taip pat vertingas kitoms krašto gyventojų temoms tyrinėti. Interviu vyko lietuvių kalba. Tyrėja J. Švambarytė-Valužienė 2019 m. publikavo keletos dundurniekių tekstų fragmentus (įrašai daryti ŠU lituanistinių ekspedicijų ir Joniškio „Aušros“ gimnazijos ekspedicijų metu 2000, 2003 m.). Kaip pastebi tyrėja: „Kiekvienas tekstas susijęs su asmenine pasakojančio žmogaus gyvenimo patirtimi. Profesionalus įrašinėtojas į tokį pasakojimą kišasi minimaliai, tad jame atsiskleidžia ne tik pasakotojo gyvenimo detalės, bet ir asmenybė – vertybinės nuostatos, istorinė gyvento laiko pajauta, kasdienio gyvenimo poezija ir proza. Pasakodamas respondentas ne tik atkuria, bet ir perkuria, sukuria savo praeitį, atsižvelgdamas į dabarties poreikius. Kita vertus, šio proceso metu tarsi iš pašamones išnyra netikėti kalbinės raiškos (kalbos garų ir formų) pavyzdžiai, taip pat įdomūs žodžių vartojimo atvejai.“²⁷ Užrašyta 2019 m. (E. Vasiliauskas) keliolika dundurniekių latvių kalbos leksikos pavyzdžių (pateikėjos

²⁴ *LLTI*, Nr. 4451.

²⁵ ŠAM. Šiaulių apskr., Joniškio vlsč. B. 43, l. 63.

²⁶ Skaitmeninės garso kopijos saugomos *LKI*, GC, TA. Tarmių archyvas. Nr. 113–115, 238–240, 215, 243 ir kt.

²⁷ Daunoravos gyventojų pasakojimai. Parengė ŠVAMBARYTĖ-VALUŽIENĖ, Janina. *Būdas*, 2019, Nr. 4, p. 39–45.

Biruta Starka-Pauliņa (*1927), Māra Šlapaka-Jeļķina (*1934))²⁸. Tenka apgailestauti, kad nebuvo padarytas nė vienas dundurnieko įrašas latvių kalba pagal filologų taikomą dialektologinę metodiką. Tiesa, nežymiai šią spragą užpildo tarp 1900–1916 m. rašyti negausūs tekstai senąja latvių ortografija ant atvirlaiškių ir nuotraukų.

Medžiagą papildo publikuoti ir nepublikuoti atsiminimai apie Daunoravos dvarą, latvių kaimus, šeimas – Jānio Pūķio-Vilkārsio ir Zelmos Pūķis-Dagdos²⁹ (XX a. 8-asis deš.), Visvaldžio Figoro (2005 m.), Rūtos Grinevičiūtės-Petkienės (2017 m.), Līzētės Joels-Starkos (XX a. 5 deš.), jos dukros Birutos Starks-Pauliņas (XX a. paskut. deš.) užrašyti atsiminimai apie Jānio Starkaus ir jo žmonos Lavīzės Kaselūns, sūnaus Paulio Starkaus šeimas³⁰. R. Grinevičiūtės-Petkienės sąsiuvinyje minima (buvo girdėjusi), kad Pročiūnų k. istoriją „Nemirstigie Prāčūni“ [„Nemirtingi Pročiūnai“] ketino rašyti vertėjas, poetas, Latvijos radijo diktoriaus Kazis Duncis (1914–1999)³¹, bet tokio rankraščio aptikti po kol kas nepavyko. Verta pastebėti, kad šiuose lokalinės istorijos atsiminimuose ir nuotraukose (J. Pūķis-Vilkārsis, V. Figoras, P. Starkus) užfiksuoti pastaruosiu metu Lietuvoje aktualaus tapusio Pirmojo pasaulinio karo įvykių ir pabėgėlių, jų grįžimo atgal į tėviškę gyvenimo fragmentai.

Tiriant dundurniečių praeitį (tik jau gerokai senesnę), gali prisidėti ir archeologiniai šaltiniai. 2019 m. vykdyti pirmieji archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai ir žvalgymai (KU BRIAI, vad. E. Vasiliauskas) Nartaučių k. vietoje. Jų metu surinkta radinių, kurie datuojami II, VIII/XI–XIII a., XIV–XV/XVI–XX a.³² Mums aktualus būtent vėlyvas XVII–XX a. laikotarpis, kuris gali padėti atskleisti Daunoravos dvaro valdos kaimų gyventojų materialinę kultūrą, jos pokyčius, ryšius su kitais kraštais, mitybą ir kt.

Fotorinkinys

2016–2019 m. ekspedicijose buvo surinktas ir vertingas XIX a. pabaigos – 1985 m. įspūdingos apimties lokalios ir uždaros bendruomenės fotorinkinys – 1 270 vnt. (rinkinys nuolat pildomas). Nuotraukos buvo suskaitmenintos ŠAM skaitmeninimo centre, o vėliau, 2019 m., jų pagrindu suformuotas f. 20 (*Lietuvos latviai*), ap. 1 (*Daunoravos latviai – dundurniekai*). Kiekvienas fotovaizdas buvo ištyrinėtas, aprašytas (E. Vasiliauskas), pasikartojantys sugretinti ir pateikti LIMIS internetiniame ištekliuje (2019-12-23

²⁸ VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pabaiga]. p. 25.

²⁹ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, p. 195–198.

³⁰ Kopijos saugomos E. Vasiliausko archyve.

³¹ Gim. Dvelaičių k., samdinių Julės ir Vinco Kvedarų šeimoje, 1922 m. Karlis Duncis vedė savo ilgametę samdinę Oną Patrebaite (Julės seserį) ir įsisūnijo Kazį, suteikdamas jam savo – Duncio pavardę (žr. MA-CIJAUSKIENĖ, Marija. Vertėjas, grojęs smuiku. *Nemunas*, 2005-09-08–14, Nr. 35 (72–513), p. 10–11).

³² VASILIAUSKAS, Ernestas. *Nartaučių k. aplinkos (Satkūnų sen., Joniškio r.) archeologinių žvalgomųjų tyrimų ir žvalgymų 2019 m. ataskaita* [saug. KPD; LII. F. 1]. Joniškis, 2019. Radiniai saugomi JIKM.

suskaitmeninti 909 vnt., paieška veikia taip: Detali paieška > Archyvas > *Dundurniekai* arba Greita paieška > *Dundurniekai*; galimi ir kiti reikšminiai žodžiai – *latviai*, konkrečios pavardės, kaimai ir kt.; siaurinant paiešką, patartina pasirinkti muziejų – Šiaulių „Aušros“ muziejus³³.

Kai kuriais atvejais buvo tikslinamos asmenų gimimo datos AELBA konfirmacijų knygoje³⁴, siunčiamų raštų registracijos bylose ir kt., Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos bylose (LCVA). Tyrime buvo taikomi metodai – interviu, genealoginis, šaltinių ir literatūros analizės, tipologinis, palyginamasis. Šioje publikacijoje pateiksime glaustą Daunoravos latvių – dundurniekų fotorinkinio aprašymą. Pateikiamos statistinės fotografų (taip pat ir iki šiol nežinomų), fotoateljė ir tematinė rinkinio lentelės. Tai neabejotinai vertingas kiekiu ir turiniu lokalinės istorijos šaltinis tirti Lietuvos šiaurinėje dalyje gyvenusių latvių antropologiją, atskirų šeimų genealogiją, jų kasdieninį gyvenimą, papročius, šventes, švietimą, visuomeninę ir ūkinę veiklą, aprangą, sodybas, trobesius ar jų detales ir kt. Užfiksuotas kostiumas atspindėjo XX a. pradžios – 1940 m. Daunoravos apyl. kaimų tendencijas, kurios nežymiai atsiliko nuo didmiesčių – Rygos ir Jelgavos. Šį rinkinį suaktualina aukščiau minėti kiti šaltiniai – rašytiniai, periodikos, atsiminimai ir kt., kurie papildo vienas kito informaciją. Be to, šis ikonografinis rinkinys kažkiek užpildo ir nevykdytą etnografinių ekspedicijų spragą.

Dalis šio fotoarchyvo jau pateko į mokslo apyvartą – 2017 m. Šiaulių „Aušros“ Fotografijos muziejuje buvo skaitytas pranešimas „Latvių diasporos Šiaurės Lietuvoje – „dundurniekų“ (Daunorava) gyvenimo atspindžiai fotografijose XX a. pirmojoje pusėje (iš privačių rinkinių)“³⁵, fragmentiškai publikuoti keliuose leidiniuose³⁶.

³³ LIMIS/Daunoravos latviai – dundurniekai. Prieiga per internetą: https://sam.limis.lt/detali-paieska/rezultatai/-/exhibitList/detailed?sifras=&searchOptionArchiveFiles=true&_contentType=on&yearInterval.fromYear=&_searchOptionArchiveFiles=on&museumId=805391&title=Daunoravos&kalbaId_txt=&backUrl=https%3A%2F%2Fsam.limis.l [žiūrėta 2019-12-23].

³⁴ Joniško latviai/Archyvas. Prieiga per internetą: <http://joniskiolatviai.lt/knygos.html> [žiūrėta 2019-12-23].

³⁵ Lietuvos muziejų asociacijos rinkinių mokslinio tyrimo sekcijos XX mokslinė-praktinė konferencija „Fotografija Lietuvos muziejuose“ (Lietuvos muziejų asociacija, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Šiauliai, 2017-04-20–21).

³⁶ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*; Daunoravos latviai fotografijose; Daunoravos latviai fotografijose: Grinevičiai, Starkai, Lotišai; *Joniškio gimnazijos istorija, 1919–2019*. Aut. ir sud. G. Lastauskienė, R. Urnėžiūtė, V. Bartašienė, B. Jurgaitytė, B. Krajinienė, G. Motiejūtitė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019, p. 74, 122, 126, 128, 175.

Fotografai ir dirbtuvės

Žurnalistė Loreta Ripskytė apibendrina duomenis apie Joniškio–Žagarės krašto fotografus iki 1940 m.³⁷ Šioje publikacijoje pristatomas Daunoravos rinkinys papildo duomenis apie Joniškio krašto fotografijos istoriją – praplečia tiek jos geografines ribas iki Jelgavos, Rygos, tiek leidžia identifikuoti iki šiol nežinomus vietas fotografus – Lotišus (XX a. pradžia), Nartaučių k. dailidės Grinevičiaus žento Jānio Bolgzdo šeimą iš Rygos (XX a. 4–5-asis deš., daugiausia fotografavo šeimas – savo giminaičius Grinevičius ir Duncius), Kārļi Pētersoną iš Rygos (XX a. 4–5-asis deš., fotografavo savo giminaičius Starkus ir kt.), Nartaučių k. ūkininką Davidą Bullį (~1940 m.), Semioną Jelkiną iš Jūrmalos (XX a. 7-asis deš.) ir kt. Tuo galima paaiškinti tokią išties gausią fotografijų kolekciją. Apie fotografą [Ludį ?] Lotišą iš Pročiūnų kaimo byloja asmeninio turinio (šeimoms nariai, sodyba, trobesiai, gyvuliai ir kt.) nuotraukos, ant kurių vienos reverso yra spaudas „ЛОТЫШЫТ“. Apie fotografus ir fotografes iš Bolgzdų šeimos (sutuoktiniai Jānis Bolgzds ir Pauline Grinevičs-Bolgzds (*1898), jų dukra Velta Bolgzda-Kavalevska) byloja viena 1939 m. lapkričio 19 d. fotografija, kurioje užfiksuota šeimos kapavietė Nartaučių (Daunoraičių) evangelikų liuteronų kapinėse, o reverse yra linkėjimai tetai ir užrašas: *Nosūtu kā sveicienu tantei, māsas kapa kopiņu. Uzņēmu pati ar mazo filmu aparātiņu nupat oktobrā beigās. Uz soliņa sēd Emīlija / 19-XI-39 gadā / God. A. Grinevica kudzei.* („[...] nufotografavau pati su mažu fotoaparatu [...]“) (3 il.)³⁸. Kaip liudija reverso spaudai, Bolgzdų darytos nuotraukos buvo dauginamos Rygos (Roberto Johansono, Jānio Rieksto), Joniškio (J. Fišerio, J. Avyžiaus) ir kt. fotoateljė. Didelis ir vertingas karo metu (1943–1945 m.) Veltos Bolgzdos-Kavalevskos (1925–1992) darytų nuotraukų rinkinys, kuriose atsispindi Daunoravos apyl. (Nartaučių, Padirvonių k.) žmonės, ūkio darbai, laidotuvės ir kt. kasdieninio gyvenimo fragmentai. Fotografavo apie 1940 m. ir Nartaučių kaimo ūkininkas Davidas Bullis (*1881, vadintas *Sarkanais* [Raudonasis], pagal raudonų plytų gyvenamąjį namą). XX a. 7–8-ajame dešimtmečiuose į gimtųjų apylinkių žmonių ir vaizdų fiksavimą įsitraukė ir Ema Duncytė-Steponavičienė (Nartaučių k.), kuri ir atliko didįjį šio rinkinio surinkimo darbą, tremtinys Semionas Jelkinas (1923–2013, Degučių k. ūkininkų tremtinių Šlapakų žentas), Pročiūnų k. Užtupių šeima – Raimondas Rozenfeldas, Julius Narvydas, Viesturas Elsbergas ir kt. Nemažai nuotraukų atsikartoja kituose šeimų albumuose, o tai palengvina daugelio asmenų, įvykių identifikavimą, koreliavimą, datavimą. Sudarytoje lentelėje, grafoje „Pasirašyta data“, buvo įrašoma nuotraukos pasirašymo data – ateityje tai leis tiksliau datuoti kitas fotografijas pagal spaudą.

³⁷ RIPSKYTĖ, Loreta. Joniškio krašto senieji fotografai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys). *Žemymala: Joniškio krašto istorijos ir kultūros žurnalas*, 2006, Nr. 2, p. 36–50.

³⁸ ŠAM. Lietuvos latviai. F. 20, ap. 1, b. 1, l. 173.

Rinkinių apžvalga

Duncių, Grinevičių, Pūkių, Bulyčių, Briedžių rinkinys

Emos Duncytės-Steponavičienės (Nartaučių k.) ir Aijos Bulytės-Bučienės (*Aija Bultis*, Nartaučių k.) sukauptame rinkinyje (sudarytas iš Duncių, Bulyčių ir Starkų šeimų archyvų) yra 362 fotografijos, keletas XX a. pradžios atvir laiškų su tekstais latvių kalba senąja ortografija. Jis apima XIX a. pabaigą – XX a. septintąjį dešimtmetį. Tai daugiausia asmeninio pobūdžio nuotraukos – Nartaučių kaimo šeimų narių (daugiausia jos senelių Vilio Duncių ir Emilijos iš Pūkių (per motiną Anną Zīverts siejo su latvių rašytojo Martinio Zyverto (*Mārtiņš Zīverts*, 1903–1990) gimine), giminaičių Grinevičių (Vilio Duncio sesuo Vilhelmina (1877–1938) ištekėjo už dailidės pusbrolio Janio Grinevičiaus (1869–1945)), Bružekų (Ryga), kiek mažiau – giminaičių Bulyčių (Vytaučių k.), Starkų (Bertaučių k.), Timpų (Vilio vyriausia sesuo Lyzė (*1862) ištekėjo už mūrininko Janio Timpos, Aleknaičių k.), kaimynų Bullių, Briedžių (pavyzdžiui, mūrininkas Jakabas (*1871)), Kaseliūnų (visi Nartaučių k.), keletas – gretimų kaimų latvių ūkininkų Lotišų (Pročiūnų k.), Juttų (Sargūnų k.), Ledinių, Šlapakų (Degučių k.) ir kt. darytos įvairiomis gyvenimo akimirkomis – portretinės, grupinės, konfirmacijos, mokyklos, vestuvių (ypač gausu 1936 m. Rudolfo Duncio vestuvių nuotraukų), laidotuvių, įvairių kalendorinių (Joninių) ir šeimos švenčių, carinės Rusijos ir Lietuvos Respublikos kariuomenės (4 il.) ir kt. Labai nedaug ūkinio ir visuomeninio krašto gyvenimo nuotraukų – Daunoravos pieno perdirbimo bendrovės „Pastanga“³⁹ narių (1927 m.) ir pastato, Jonišio evangelikų liuteronų (kitai vadintos *latvių*) bažnyčios (konfirmacijų), švietimo (Daunoraičių II (latvių) pradžios ir Jonišio latvių vidurinės (veikė 1921–1931 m.) mokyklų), latvių ūkininkų sodybų (Nartaučių, Bertaučių k. (viena identiška – Starkų buvo publikuota 1935 m. spaudoje⁴⁰)), trobesių ar jų fragmentų (puošnūs prieangiai) ir kt. Taip pat įdomios nuotraukos, kuriose užfiksuota Daunoravos dvaro kalvio lietuvio Kundroto šeima, Pūkių žentas Jānis Bružekas, kartu su kitais sielininkais rūšiuojantis sielius Dauguvos upėje ir kt.

Šio fotorinkinio informaciją papildė ŠU dialektologinės ekspedicijos medžiaga: 2000 m. – Valerijos Kundrotaitės-Zaleckienės (1918–2014, gim. Daunoravos dvaro kalvio šeimoje), 2003 m. – A. Bulytės-Bučienės (*1929, gim. Vytaučių k.)⁴¹ interviu.

³⁹ 1926 m. spaudoje nurodoma, kad Daunoravoje (*Dundurmuižoje*) vietiniai ūkininkai atidarė pieninę, kurios įrenginiai kainavo 60 000 litų (iš jų 17 500 litų skyrė Vyriausybė). Naujoji bendrovė ketino nukonkuruoti kitas dvi Jonišio vlsč. veikusias (Kopmoderniecības. *Lietavas Latvis*, 1926-03-01, Nr. 3).

⁴⁰ –kte [BLEKTE, Edgars], Muhsu tautescheem Leetuvā buhs 8 kulturas swehtku deenas. Latwju un leetuwju kulturalās tuwinaschanās darbs brahlu semes peerobeschā. *Pēdējā Bridī*, 1935-08-16, Nr. 184, lpp. 6.

⁴¹ *LKI*, GC, TA. Tarmiq archyvas. Nr. 113, 238.

4 il. Dundurniekai Lietuvos kariuomenėje, Kaune, 1920 m. rugsėjo mėn. Iš kairės III eilėje stovi: 3 – Vilis Grinevičius (Grinevičs), 4 – Vilis Lotišas (Lotišs, 1898–1950, Pročiūnų k.); I eilėje: 1 – Martinis Bulytis (Martiņš Bullītis, 1899–1962, guli, Vytaučių k.). A. Užtupio rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 6, l. 1.

Grinevičių, Bolgzdų rinkinys

Dailidės Janio Grinevičiaus (1870–1945, Nartaučių k.) šeimos fondas gausiausias (žentas J. Bolgzdas turėjo fotoaparata, dažnai fotografavo), jis kažkiek dubliuojasi su minėtu Duncių (siejo artimi giminystės ryšiai) rinkiniu. Jame gausu Grinevičių šeimos, jų giminaičių portretinių ar žmonių grupių, laidotuvių nuotraukų, į kurių foną patekdavo ir tam tikrų architektūrinių detalių. Rinkinys išsiskiria gera dokumentacija – kiekviena nuotrauka, joje esantis asmuo, asmenys, įvykis dukros Elvyros Grinevičiūtės (Elvira* Marija Grinevičs-Grinevičienė, *1912) buvo išsamiai aprašytas ir datuotas. Išsiskiria tuomet populiarių bitininkystės kursų nuotraukos (tėvų ir Pročiūnų k. ūkininko K. Duncio sodybose). Didelis ir vertingas karo metu (1942–1945 m.) darytų anūkės V. Bolgzdos-Kavaļevskos (Ryga) nuotraukų rinkinys, kuriose atsispindi Daunoravos apyl. (Nartaučių, Padirvonių k.) žmonės bei jų gyvenimo įvairūs ciklai, ūkio darbai (bulvių sodinimas, cukrinių runkelių ravėjimas, javapjūtė, kiaulės skerdimas), šventės (Joninės Nartaučiuose, kapų šventė Daunoraičių kapinėse), laidotuvės (pavyzdžiui, Briedžių, senelio J. Grinevičiaus ir kt.) ir kt. kasdieninio gyvenimo fragmentai.

Lotišų, Grinevičių rinkinys

Kiek išsiskiria turiniu seserų Rūtos Grinevičiūtės-Petkienės (*1936) ir Maigos Grinevičiūtės (*1937) (*Ruta, Maiga Griņevičs*, Jānio; gim. Pročiūnų II k.) gerai metrikotas rinkinys. Vertingi ūkininko, kalvio Karlio Lotišo (*Lotišs*, *1861) šeimos ir jos narių (taip pat ir dukros, ištekėjusios už Dombrovskio⁴²), sūnų karinės tarnybos carinėje ir Lietuvos kariuomenėje apie 1920–1926 m., XX a. 1–7-ojo deš. sodybos (Pročiūnų k. panoraminių, su raudonų plytų mūro gyvenamuoju namu ir ūkiniais pastatais), XX a. 4–6-ojo deš. Nartaučių (Daunoraičių) kapinių, Daunoravos dvaro parko ir miško, Naujosios Žagarės dvaro parko, Blankenfeldės pradžios mokyklos mokinių (1908 m.), Žagarės laisvamanių kapinių atidarymo iškilmių, Daunoravos pučiamųjų orkestro ir kt. vaizdais.

Šiame ir kituose rinkiniuose (Grinevičių⁴³ ir kt.) yra keletas įdomių nuotraukų su ant kapaviečių padėtais metaliniais vainikais-vonelėmis (**5 il.**) – į periferiją atėjusia nauja liuteroniška tradicija iš Rygos ir Kuršo (Lietuvoje šis reiškinys iki šiol netyrinėtas). Pasak šių temą tyrinėjančio latvių istoriko Andrio Grīnbergo, vainikai-vonelės su ant viršaus uždėtu stiklu Pabaltijo gubernijose paplito apie 1905–1910 m., buvo populiarios ir vėliau, gamintos dideliuose miestuose, kainavo brangiai ir ne kiekvienas tai galėjo sau leisti – bylojo apie mirusiojo socialinę padėtį, tradicija nutrūko po Antrojo pasaulinio karo, kai nebeliko nei dirbtuvių, nei meistrų.⁴⁴

Šio fotorinkinio medžiagą papildė Rūtos Grinevičiūtės-Petkienės (*1936) atsiminimų apie šeimą ir Pročiūnų k. sąsiuvinis (2017 m.).

Šlapakų (Šlapokų), Pūkių, Jutų rinkinys

Maros Šlapakos-Jelkinos (*Māra Šlapaka-Jeļķina*, *1934, Degučių k.) rinkinyje fiksuota Šlapakų šeima, sodyba (XX a. 4–7-ajame deš.) bei giminaičiai Pūkiai (*Pūķis*, Olga Juttus ištekėjo už Sargūnų k. ūkininko Žanio Pūķio), yra keletas vaizdų iš Šlapakų šeimos tremties vietos Sibire (Rybinskyje, čia ir 1951 m. mirė ūkininkas Žanis Šlapakas (1896–1951)) bei keletas retesnių Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos vaizdų – muzikos pamoka. Žanio Šlapako sesuo Ženija (*1892) buvo ištekėjusi už žurnalisto E. Blektės iš Rygos, taip

⁴² Dombrovskių kilmė ir gyvenamoji vieta nedetalizuota. 1916 m. spaudoje yra žinutė, kad Fricis Dombrovskis (Janio) iš Akmenės vlsč. Alkiškių sodžiaus ieško motinos Karlynės ir sesers Karlynės Dombrovskių iš Lielezerės Julės dvaro (žr. *Latviešu Bēgļu Apgādāšanas Centrālkomitejas Ziņojums*. 1916-11-03, Nr. 44, skelbimo Nr. 930).

⁴³ ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 9, l. 51–53.

⁴⁴ GRĪNBERGS, Andris. *Meklējot zūdošās vērtības*. Prieiga per internetą: http://www.petroglifi.lv/news/tradicija_kapos/2018-12-10-61. [žiūrėta 2020-02-07]; ČUNKA, Judīte. *Kapu tradicija, kas izzūd. Vēsturnieki uziet simtgadīgu metāla vainagu kolekciju*. Prieiga per internetą: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/kapu-tradicija-kas-izzud-vesturnieki-uziet-simtgadigu-metala-vainagu-kolekciju.a340024/?fbclid=IwAR-3vCIqWpeFiCnkuCMxMBkbsoEWjHx6HED03GdvHJ4J5XODtm-3HfnYJaUs>. [žiūrėta 2020-02-07].

5 il. Pročiūnų k. latvių ūkininkų Lotišų šeimos kapavietė (palaidoti vyras Karlis ir sūnus Ludis) Daunoraičių (Nartaučių) evangelikų liuteronų kapinėse, apie 1932 m. Iš kairės: 1 – sūnus Vilis (1898–1950), 2 – dukra Katrynė Amalija (Katrīne Amālija, 1907–2000), 3 – žmona Lavyzė (Lavīze Kupčus-Lotišs), 4 – sūnus Valdis (1905–1951). M. ir B. Grīnevičūčiū rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 2, l. 48.

tikriausiai būtų galima paaiškinti dažnas žinutes ar publikacijas Latvijos tarpukario spaudoje apie dundurniekių gyvenimą.

Elsbergų, Starkų rinkinys

Viesturo Elsbergo (Daunoriškės k.) rinkinyje gausu neidentifikuotų (mažiausiai atpažintas rinkinys, daug portretinių), bet įdomių nuotraukų. Tarp identifikuotų vaizdų yra siuvėjas tėvas Otto Elsbergas (*Otto* Jurgens Elsbergs*, *1898), jo naujoji sodyba (statyta

~1940 m.) Daunoriškės k., svainio Bertaučių k. ūkininko Karlio Starkaus (vad. „Mažuoju“ – pagal kūno sudėjimą ir ūkio dydį) sodyba ir šeima (Otto Elsbergo sesuo Anlyzė ištekejė už Starkaus), laidotuvės Degučių kapinėse (XX a. 6-ajame deš.), Vecbebrų bitininkystės ir sodininkystės mokyklos kursų vaizdai (XX a. 4-ajame deš.).

Lukštų (Lukštų) rinkinys

Emilijos Lukštaitės-Šimaitienės (*Emilija Luksts*, Nartaučių k.) rinkinyje, be latvių Lukštų ir Bilių (Gaudikiai, Žagarės vlsč.) šeimų, užfiksuota vaizdų, kurių beveik nepasitaikė kituose aukščiau paminėtuose – Jonišio evangelikų liuteronų bažnyčios konfirmacijos, Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos mokiniai bei klasė (1931 m. ant sienų iš kairės į dešinę kaboją Vinco Kudirkos, Prezidento Antano Smetonos, Lietuvos herbo – Vyčio, Krišjano Valdemaro ir Jono Basanavičiaus portretai, žemėlapis su Lietuvos 1920 m. sienomis), Lukštų sodyba ir žemės ūkio darbai, E. Lukštaitė tremtyje Sibire (Šamanka). Taip pat jame buvo keletas vokiečių (baltvokiečių) kilmės, Lietuvos kariuomenės majoro, Pirmojo pasaulinio karo, Lietuvos nepriklausomybės kovų dalyvio, ūkininko (po žemės reformos gavo Mažosios Daunoravos dvarą), pirklio Teodoro Vittės (*1887, *Theodor* August Bruno Witte*, gim. Daunoravos dvare, girininko Otto šeimoje) šeimos 1910–1914 m. nuotraukų.

Rinkinyje buvo keletas Jelgavos spaustuvėje spausdintų kvietimų į Līzetės Bullis laidotuves 1973 m. Degučių kapinėse bei Mildos Čapulānės 1974 m. laidotuves Daunoraičių kapinėse su pasaulietinio turinio giesmėmis, bylojančių apie to meto laidojimo papročius.

Šio fotorinkinio informaciją papildė ŠU dialektologinės ekspedicijos medžiaga – 2003 m. E. Lukštaitės-Šimaitienės (1925–2015)⁴⁵ interviu.

Krūminių, Dambių, Firanto rinkinys

Mildos Dambytės-Vaznaitienės (*Milda Dambis*, 1916–2001, Likaičių k.) rinkinyje atsispindi motinos Mildos Krūminaitės-Dambienės⁴⁶ (*Milda Krūmiņš-Dambis*, 1893–1982) šeimos nariai. Iš jų paminėtinas brolis Mikelis Krūminis (1895–1955, Mikelio) – Likaičių k. ūkininkas, Bertaučių seniūnijos seniūnas, Daunoraičių II pradžios (latvių) mokyklos statymo komiteto ir Jonišio latvių švietimo draugijos pirmininkas. Jis užfiksuotas kaip carinės Rusijos kariuomenės kareivis, medžiotojas, taip pat yra ir jo sodybos su šeima, tremties vietos ir laidotuvių Sibire (Sovetskis, Krasnojarsko kr.) vaizdų. Rinkinyje gausu Mildos Dambytės nuotraukų – siuvimo ir siuvinėjimo kursų pas M. Raggē

⁴⁵ LKI, GC, TA. Tarmių archyvas. Nr. 239.

⁴⁶ Janis Dambis (Яне Дамбе) ~1883 m. įsigijo iš dvaro sklypą (35 deš. 1 126 kv. sieks.) tarp Sargūnų ir Likaičių k. (LVVA. Muižnieku dzimtu dokumenti (kolekcija). F. 1100, ap. 13, b. 1089, l. 20).

Žagarėje (1933–1935 m.)⁴⁷, sodybos Joniškyje sodo (XX a. 4-ojo deš. antroji pusė), jos vyro Juliaus Firanto kariuomenės Gaižiūnuose, Šančiuose, Šiauliuose (1936–1937), jo parduotuvės Joniškyje, Joniško vartotojų kooperatyvo darbuotojų 1947 m. vaizdų. Taip pat yra minėtos Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos mokinių, įdomi Daunoravos dvaro tvėnkinio (XX a. pradžia), mažai žinomo Žagarės evangelikų liuteronų bažnyčios interjero (~1935 m.) fotografijų.

Kaminskių rinkinys

Krūminių šeimos rinkinį neįžymiai papildė jų giminaičių Kaminskių kolekcija. Pagal 1922 m. Likaičių k. valdų planą, jie kartu su Krūminiais valdė tą patį sklypą. Vertingos Daunoravos apyl. pučiamųjų orkestro, Krūminių sodybos gyvenamojo ir jo detalių nuotraukos. Rinkinyje yra Kaminskių ir jų giminaičių Juttų, Pūkių jaunavedžių fotografijų. Informaciją apie Augusto Kaminskio (1899–1945) gyvenimą ir likimą papildė dukros Ainos Kaminskaitės-Laurinaitienės (1927–2009) publikuoti tėvo 1943–1944 m. laišakai iš Ašafenburgo ir kt. lagerių Vokietijoje⁴⁸.

Starkų rinkinys

Išsiskiria Bertaučių k. ūkininko Pauliaus Starkaus (1888–1967) neblogai metrikuotas įvairiapusis šeimos rinkinys, kuris galėtų pretenduoti į atskirą tiriamąją publikaciją. Starkai iš likviduoto Satkūnėlių k. (jo vietoje įkurtas naujas Daunoravos dvaro palivarkas) atsikėlė į buv. Bertaučių palivarką iki/apie 1908 m., jį padalinant į 2 dalis ūkininkams Starkams ir Figorams. Rinkinyje vaizduojami vertingi ir įdomūs Pauliaus karinės tarnybos Daugpilyje Pirmojo pasaulinio karo metais ir būsimos žmonos šeimos Joels (Skryveriai, Lifliandijos gub.) karo pabėgėlių epizodai. Gausu P. Starkų šeimos portretinių ir grupinių nuotraukų. Jose užfiksuotas tėvas Janis (1859–1932) ir jo laidotuvės 1932 m., į kurias susirinko didelė apylinkės latvių bendruomenė (6 il.). Taip pat broliai diplomatas Valdemaras (*1898) ir Karlis (1895–1973, carinės Rusijos kariuomenės karys Tbilisyje), žentas – antinacinio ir antisovietinio judėjimo dalyvis Valdemaras Briedis (1908–1979) ir kt. Rinkinys išsiskiria gausiu sodybos (buv. palivarko) trobesių ir jų detalių (gyvenamasis medinis namas – su prieangiu ir kiauraraščiais raižiniais, langinėmis, darbo kambariu; tvartas – plytų mūro ir drėbto molio, su viršutine fachverko konstrukcija; akmeninis rūsys, medinė pirtis, malkinė, įvairios tvoros, šulinys su svirtimi, sodas ir kt.) ir ūkio darbų (daržovių sėja, šienapjūtė ir šieno vežimas, javapjūtė, runkelių valymas, malkų ruošimas, maisto gaminimas, verpimas

⁴⁷ VAITKIENĖ, Romualda. *Amatų metai: dokumentų ir atsiminimų apžvalga. Žagarė*. Kaunas: Arx reklama, 2012, p. 71.

⁴⁸ KAMINSKAITĖ-LAURINAITIENĖ, Aina. Ką mena viena nuotrauka. *Šeimininkė*, 2003-05-28, p. 12.

rateliu (7 il.), gyvulių (besiganantys arkliai, karvės ir avys laukuose), kraštovaizdžio (arimų, linų laukai), kasdieninio gyvenimo (vaisės, gėrimas, valgymas, vaikai, žaidžiantys stalo žaidimą, konfirmacija Joniškyje ir Žeimelyje, vaidinimas sodyboje (šis epizodas atsikartoja Elsbergo rinkinyje)) vaizdais. Taip pat užfiksuota pozuojanti dukra Velta (1922–1986) su Žiemgalos regiono tautinių motyvų rūbais (sijonas ir juosta, segė, naginės; juos audė motina Liucija Starkienė (1898–1978)), namų apyvokos daiktai (lazda, molinis ąsotis, ketaus katilas, mediniai kibirai, kubilai, statinės, loviai, grėblys, „grėbelka“, vežimai, medinis vaikų

6 il. Bertaučių k. (Joniškio vls.) latvių ūkininko Janio Starkaus (*1859) laidotuvės, į kurias susirinko didelė Daunoravos apyl. latvių bendruomenė 1932 m. Iš kairės sėdi I eilėje: 5 – Elza Pētersone-Bormane (1922–2017), 7 – Erika Kaselūns-Grabovska (1911–1990), 9 – Janis Bolgzdas (Jānis Bolgzds, Ryga), 10 – Paulīne Griņevičs-Bolgzds (*1898, Ryga), 13 – ūkininkas, sūnus Karlis Starkus (Kārlis Starks, 1895–1973, Bertaučių k.); IV eilėje: 1 – sūnus Valdemaras Starkus (Valdemārs Starks, *1898), 4 – ūkininkas Rudolfas Grinvaldas (Rūdolfš Grīnvalds, *1887, Vytaučių k.), 8–9 – marti Liucija Starkienė (Lūcija Joels-Starks, 1898–1978, Paulio žmona) su sūnumi Juriu ant rankų (Juris Starks, 1931–1947), 10 – Vilhelmina Grinevičienė (Vilhelmīne Griņevičs, 1879–1938, Nartaučių k.), 11 – dailidė Janis Grinevičius (Jānis Griņevičs, 1869–1945, Nartaučių k.), 12 – sūnus Paulius Starkus (Paulis Starks, 1888–1967), 19 – Milda Juttus-Šlapaks (1903–1948, Degučių k.); V eilėje: 2 – ūkininkas Davis Bullis (*1881, Nartaučių k.), 3 – Lieliņš, 8 – Zelma Kaseliūnaitė (Zelma Kaselūns, Nartaučių k.), 9 – ūkininkas Žanis Šlapokas (Žanis Šlapaks, 1896–1951, Degučių k.). B. Starkos-Pauliņos rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 15, l. 4.

vežimėlis), yra ir viena nuotrauka (atsikartoja ir Duncių rinkinyje) su Starkų bičiuliais žydais Šliuchinais iš Joniškio (gyveno ir turėjo verpyklą, linų bei javų sandėlius Žagarės g.) bei keletas vaizdų su giminaičiais Bulliais (pagal moterišką Kaseliūnų liniją, Nartaučių k. sodyba, šeimos nariai ir kapavietė Degučių k.).

Šiame rinkinyje yra ir Bertaučių k. ūkininko P. Starkaus žento Valdemaro Briedžio (1908–1979, gim. Nartaučių k.) šeimos nuotraukų. Jie giminystės ryšiais buvo susiję su kitais tekste minimais Briedžiais, anksti tapus našlaičiu užaugintas motinos sesers Lizetės Bullis šeimoje. V. Briedis dalyvavo rezistencinėje antinacinėje (kartu su bendražygiais Jelgavoje, Rygoje)⁴⁹ ir antisovietinėje (Švedijoje) veikloje. Buvo Jono Deksnio, Kazimiero Pyplio bendražygis. Kaune V. Briedis (*Teofilis, Uosis*) baigė Teisių ir Ekonomikos fakultetus, 1944 m. iš Estijos pasitraukė į Švediją. J. Deksnys su juo susipažino 1946 m. pabaigoje Stokholme. V. Briedis jam patiko dėl draugiško būdo ir tolerancijos. Viena priežasčių, kodėl V. Briedis norėjo vykti atlikti užduoties į Lietuvą, buvo ta, kad ten buvo likusi žmona Velta ir mažametė dukra Elza. 1948 m. pavasarį V. Briedis dalyvavo nepavykusioje žvalgybinėje ekspedicijoje į Estiją ir Lietuvą, o 1949 m. balandžio 31 d. / gegužės 1 d. – į Lietuvą (kur ir buvo sulaukytas), po sulaikymo gegužės 7 d. ir tardymo buvo perverbuotas ir dirbo MGB radistu (transliavo dezinformaciją į Vakarus) ir gyveno su iš Sibiro grįžusia žmona Velta ir dukra Elza, uošvais Starkais laisvėje⁵⁰.

Šį fotorinkinį papildė L. Starkos užrašyti (mėlynu rašalu plunksna 1941–1948 m., vėliau papildyta tušinuku ~XX a. 8-ajame deš.) atsiminimai skirti dukrai apie uošvio / senelio Jānio Starkaus (1859–1932) ir jo žmonos Lavizės Kaselūns šeimas, Birutos Starks–Pauliņos (*1927) – šeimos istorijos tęsinys (rašytas po 1990 m.) apie tėvo Paulio šeimą, motinos Liucijos rašyti laišakai iš tremties (1948 m. gegužės 22 d. – 1950 m. gegužės 26 d.) Sibire (Krasnojarsko sr., Sovetsko r., Korbino). Atsiminimai apie Jānio ir Lavizės Starkų šeimas (panašiai kaip ir Figorų atveju, žr. žemiau) gali tarnauti kaip tam tikrų šeimų istorijos tyrimų šaltiniai. Jie įdomūs tuo, kad iš šių epizodų galima atsekti, kiek siekdavo šeimų protėvių atmintis XX a. pirmojoje pusėje – kaip ir būdinga valstiečių luomui (ko nepasakysime apie bajorus), paprastai buvo žinoma tėvų karta (jų broliai ir seserys gimę 1851–1872 m.), apie senelius dažniausiai tepasakomas vardas, amžius ir kada mirė. Įdomi giminystės traktuotė – visi, susiję kraujo ar tik santuokos (svainystės) ryšiais, buvo vadinami „pusbroliais“ ir „pusseserėmis“, jų kitaip nediferencijuojant – pirmos, antros kartos pusbrolis ar svainis. Išvardijami žinomi giminaičiai ir ar buvo palaikomi kokie nors ryšiai. Taip pat įdomu, kokie esminiai įvykiai buvo fiksuojami ir išliko šeimos atmintyje: didelis šeimos narių mirtingumas (tuomet paprastai nuo džiovos), tarnyba (šiuo atveju tarnyba Daunoravos dvare ar kitais atvejais kariuomenėje, karas). Išskiriami kai kurių asmenų gebėjimai ar sėkmės istorijos – mokėjimas skaityti ir rašyti, vokiečių kalbos žinojimas, sėkmingos santuokos

⁴⁹ VASILIAUSKAS, Ernestas. Lituanistiniai šaltiniai Latvijoje: Latvijos paminklų valdybos 1942 m. ekspedicija Šiaurės Lietuvoje, p. 173.

⁵⁰ MOCKŪNAS, Liūtas. *Pavargęs herojus: Jonas Deksnys trijų žvalgybų tarnyboje*. Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 272, 357–358 (fotografijos), 310–311, 351–352, 361, 395, 459.

7 il. Pozuojanti verpėja Olga Bolšteina (*1882) latvių tautiniu kostiumu Starkų sodyboje, Bertaučių k., apie 1940 m. K. Pētersono nuotr. B. Starkos-Pauliņos rink. ŠAM, f. 20, ap. 1, b. 15, l. 2.

ir išvykimas į didesnius miestus ar emigracija į JAV. Liucijos rašytuose laiškuose dukrai Birutai ir dukterėčiai Elzai Pētersonei-Bormanei į Rygą pasakojama apie kasdieninį gyvenimą Sibire, darbus (miško kirtimas) ir jo organizavimo ypatumus, gaunamą atlyginimą, maistą, vietinių gyventojų požiūrį į tremtinius bei prietarus apie juos ir kt.

Figurų rinkinys

Figurų rinkinyje yra daugiausia pavienių ar grupinių šeimos narių, keletas žmonos Bertos Bilevičs (1895–1952) artimųjų ir kaimynų P. Starkaus bei jo trobesių (gyvenamojo namo ir rūsio) nuotraukų. Jos apima XX a. 2–10-ąjį deš., geografija – nuo Daunoravos iki Rygos, Rusijos vidinių gubernijų, Ukrainos, Leningrado, Danijos. Minėtinos gimtinės Bertaučių k. (?) kraštovaizdžio, Tervetės tuberkuliozės sanatorijos 1945 m., Jonišio (?) banko interjero 1952 m., Klaipėdos buhalterinės apskaitos žemės ūkio technikumų studentų 1957–1961 m., Spalio revoliucijos paradų Joniškyje XX a. 8-ajame deš., Jonišio r. laikraščio „Sidabrės“ kolektyvo 1995 m. ir kt. Jos, kaip ir Elsbergų rinkinys, labai menkai metrikutos (identifikuojama vos keletas asmenų). Yra keletas tarp 1900–1920 m. senąja ir naująja ortografija latviškai rašytų atvirlaiškių.

Šio fotorinkinio medžiagą papildė Joniškio r. laikraščio „Sidabrė“ buhalterio Visvaldžio Figoro (1925–2012) atsiminimų (latvių kalba) apie šeimą ir Daunoravos latvių bendruomenę sąsiuvinis (baigtas rašyti 2005 m. balandžio 29 d., iš viso 50 p.)⁵¹. Tekste iš pradžių dėstoma Daunoravos latvių kilmė (siejama su XX a. 4-ajame deš. populiaria „Vismantų žiemgalių“ teorija – likusiais žiemgalių palikuoniais), glaustai apibūdinama XX a. pradžios buv. Daunoravos valdos Bertaučių palivarko ir Satkūnėlių k. raida (rokiruotė). Netrukus pereinama prie pasakojimo apie Figorų šeimos seniausią praeitį – atpasakojama iš tėvo ir motinos girdėta šeimos istorija. Rašoma apie šeimos narių likimus pasaulinių įvykių verpetuose: Karlio dalyvavimą 1905 m. revoliucijoje Rygoje, Peterio dalyvavimą Pirmajame pasauliniame kare ir nelaisvę Vokietijoje, tėvo su broliais ir seserimis pasitraukimą Pirmojo pasaulinio karo metais į Žemutinį Naugarą (rus. *Нижний Новгород*), jų gyvenimą karo ir po 1917 m. revoliucijos metais, grįžimą atgal ir šeimos įsitvirtinimą tėviškėje – Daunoravos apyl. bei gyvenimą tarpukariu, mokyklą. Vėliau pasakojama apie Daunoravos latvių kultūrinį, visuomeninį, švietimo gyvenimą, išskiriami bendruomenės aktyvistai P. Starkus ir Ž. Šlapakas, išvardijamos visos latvių šeimos ir jų sudėtis, likimai, kai kurios jų (Starkų, Kaminskių) aprašomos plačiau. Vėliau rašoma apie okupacijos pradžią, Antrojo pasaulinio karo įvykius ir bendruomenės narių, giminaičių likimus: vieni įsijungė į Latvių SS savanorių legioną Kurše, kiti žuvo ar dingo be žinios per karą. Pasakojama apie pokario represijas, trėmimus, kolektyvizaciją, migraciją ir kt., Daunoravos latvių bendruomenės sunykimą, nutautėjimą ir to priežastis. Įdomus ir mažai Lietuvos istoriografijoje žinomas siužetas apie tuoj pat po karo – 1945 m. Žagarėje įkurdintą Latvių SS savanorių legiono dalinių koncentracijos stovyklą. Taip pat pasakojama apie motinos sesers Emilijos, susituokusios su pabėgėliu iš Ukrainos, gyvenimą Ukrainoje, išgyventą Holodomorą (ukr. *Голодомор*) ir kt.

Rungių ir Briedžių rinkinys

Dundurniekių sakytojo (lat. *pātarnieks*) pokariu Alberto Rungio (*Alberts* Jānis Ruņģis*, 1894–1969, Mikelio, Paberžių k.) rinkinyje 1916–1985 m. daugiausia vaizduojami Rungių šeimos nariai, giminaičiai Briedžiai (Alberto sesuo Lonija ištekėjo už Alfrīdo (tėvas – Kārlis* Augusts, *1882), o šio sesuo Marija – už Rudolfo Duncio). Taip pat žmonių grupių nuotraukose užfiksuota keletas Rungių ir Briedžių (Nartaučių k.) sodybų (viena su bičių aviliais) ar trobesių detalių. Yra A. Rungio karinės tarnybos 1916–1917 m. vaizdų carinėje kariuomenėje, XX a. 5-ojo deš. Nartaučių (Daunoraičių) kapinių vaizdų.

Šio fotorinkinio informaciją papildė ŠU dialektologinės ekspedicijos medžiaga – 2003 m. Uldžio Rungio (1934–2004, Alberto, Paberžių k.)⁵² interviu.

⁵¹ Skaitmeninė kopija pateikiama svetainėje: FIGORAS, Visvaldis. *Atsiminimai*. Prieiga per internetą: <http://joniskiolatviai.lt/figars.html>. [žiūrėta 2020-01-30].

⁵² LKI, GC, TA. Tarmių archyvas. Nr. 239.

Pūkių ir Vilkarsių rinkinys

Negausus, bet vertingas Daunoravos dvaro prievaizdo Jānio Pūčio (1877–1942) šeimos rinkinys. Jame yra šeimos narių nuotraukų iš 1915 m., kaip Pirmojo pasaulinio karo pabėgėlių Jekaterinoslave (dab. Dnipro, Ukraina) (8 il.), po karo grįžus į tėviškę Daunoravoje, gyvenimas naujoje sodyboje, įrengtoje nusipirkus sklypą žemės reformos metu naujai suformuotame Sidabrynės k. Rinkinyje yra dvaro paveldėtojo grafo Klaus* Rudolf Fred Otto Keyserlingk (1900–1939) darytų nuotraukų, kuriose atsispindi ir dvaro sodybos detalės, raudonų plytų prievaizdų namas, ūkio darbai, namiškiai, samdiniai. Taip pat yra Daunoraičių II (latvių) pradžios mokyklos ir mokinių, Jānio žento Kārlio Dagdos (1913–1946, antinacinio ir antisovietinio judėjimo bei minėtos 1942 m. etnografinės „Žiemgalos“ ekspedicijos Lietuvoje ir Latvijoje dalyvis)⁵³ keletas vaizdų.

Rinkinį papildė anūkės Gunos Dagdos-Silės užrašyti dėdės Jānio Pūčio-Vilkarsio (1911–1994, taip pat antinacinio ir antisovietinio judėjimo dalyvis, K. Dagdos ir V. Briedžio bendražygis) ir motinos Zelmos Pūkis-Dagdos (1914–2007) vertingi išsamūs atsiminimai apie šeimos kilmę ir jos narių charakteristiką (seniausi žinomi vardai – senelių, gimusių XIX a. viduryje), jų dalyvavimą Rusijos ir Turkijos kare 1878 m., gyvenimą Didžiosios ir Mažosios Daunoravos dvaruose, kaip karo pabėgėlių Ukrainoje, grįžus į tėviškę⁵⁴, antinacinę ir antisovietinę rezistenciją, bendražygių likimus, šeimos slapstymąsi pokariu tėviškėje Sidabrynės k. ir kt.

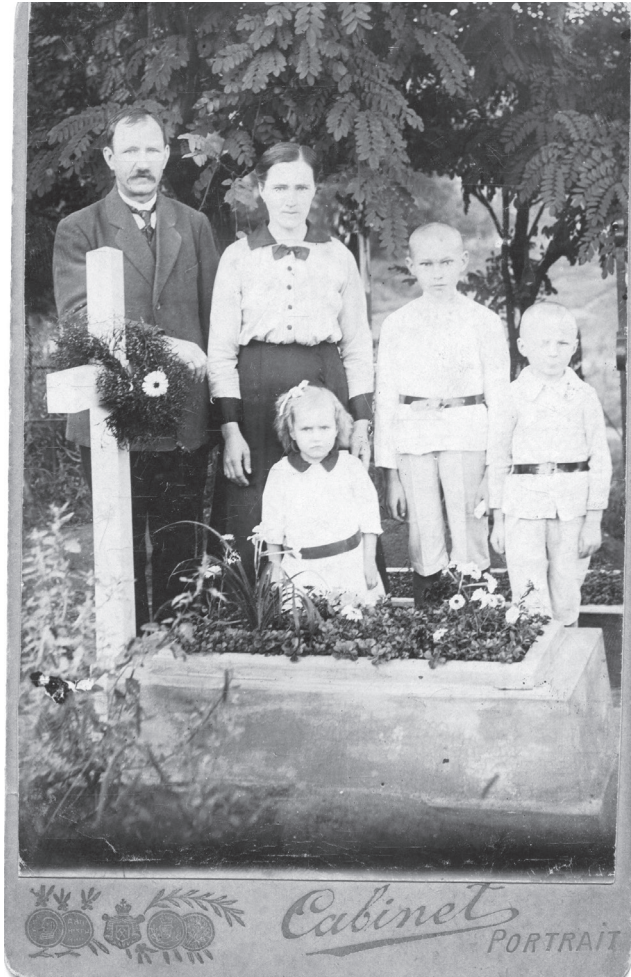
Kiti rinkiniai

Anos **Juttus**-Valuodzienės (1935–1993, Jānio dukra, Sargūnų k.) rinkinyje užfiksuoti šeimos nariai (portretinės ir grupinės), tėvų Juttus vestuvės, Joninės (vaikai pasipuošę iš ajerių ir kitų augalų pintomis karūnomis, tikslesnė vietovė nenustatyta), bulviakasio talka ir pabaigtuvės – patalkiai⁵⁵ su alumi. Janio **Užtupio** (1927–1988, Fricio, Pročiūnų k. II) rinkinyje vaizduojami šeimos nariai, yra keletas Ženijos Lotišaitės (išvežtos priverstiniais darbais į Vokietiją), Maželių miško eigulio sodybos nuotraukų.

⁵³ VASILIAUSKAS, Ernestas. Lituanistiniai šaltiniai Latvijoje: Latvijos paminklų valdybos 1942 m. ekspedicija Šiaurės Lietuvoje, p. 172–173; RUDNICKIENĖ, Lina. Liuteronų pėdsakais. *Sidabrė* [Joniškio r.], 2019-11-23, p. 8.

⁵⁴ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, p. 195–198.

⁵⁵ Pabaigtuvės apeigos ir vaišės su pasilinksminimu baigus su talka atliekamą darbą, rengtos po svarbiausių derliaus dorojimo darbų (šiuo atveju bulviakasio), vaišinamasi alumi, suneštiniu maistu (žr. *Lietuvių etnografinės enciklopedinis žodynas*. Sud. B. Kulnytė, E. Lazauskaitė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015, p. 197).

8 il. Pabėgėlių Daunoravos dvaro prievaizdo Pūkio šeima prie dukros Elzos (~*1909) kapo Jekaterinoslave apie 1918 m. Iš kairės: 1 – Jānis Pūķis (1877–1942), 2 – Anna Vilkārsis-Pūķis (1884–1957), 3 – Teodors Pūķis, 4 – Jānis Pūķis-Vilkārsis (1911–1994), 5 – Zelma Pūķis-Dagda (1914–2007). G. Dagdos-Silės rink.

Šio fotorinkinio informaciją papildo ŠU dialektologinės ekspedicijos medžiaga – 2003 m. Olgos Hausmanaitės-Užtupienės (1923–2011, Pročiūnų k. II)⁵⁶ interviu.

⁵⁶ LKI, GC, TA. Tarmių archyvas. Nr. 243.

Priedai

1 lentelė. Daunoravos apyl. latvių ūkininkų fotorinkinių fotografų ir fotoateljė suvestinė

Fotografas, dirbtuvės	Pasirašyta data	Rinkinys											
		Duncių, Grinevičių, Pūkių, Bulyčių, Briedžių	Grinevičių, Bolgzdų	Lotišų, Grinevičių	Šlapakų, Pūkių, Jutų	Elsbergų, Starkų	Užtupių	Lukstų	Juttus	Krūminių, Dambių, Firanto	Starkų	Kamiņskū	Figorū
Rusijos imperija		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Av.: „C. Wischnewsky / RIGA / ALEXANDERSTR. N° 103“; Rev.: „PHOTOGRAPHISCHES ATELIER ... Ca ... sky... RIGA ... 103“		+											
Av.: „C. Wischnewsky / Riga“	XX a. 3 deš.												+
„Фотография А. ЛИБАУ / Рига, Гертрудинская 56“									+				
„Photogr. Atelier A. Fergis, Mitau, Katholischestr. 32“	1910					+							
Av.: „А. А. Фергиса. Митава“. Rev.: „ФОТОГРАФИЧЕСКОЕ АТЕЛЬЕ. А. А. Фергиса. Митава. Каголическая 32“										+			
Rev.: „Озерная ул. №17. Atelier Frey MITAU. See-Strasse №17“	1908	+											
Av.: „Mitau / P. Gebhard / Kathol[...]“ ⁴¹						+							
Av.: „J. Fischer / FJ / Janischky“; rev.: „J. Fischer / FJ / Janischky“; rev.: „Фотография / Я. И. Фишера / въ Янишкахъ / Ков. губ. / собств. домъ / Негативы хранятся N°“		+											
Rev.: „ФОТОГРАФИЯ [...] / Ш. ГИРШОВИЧЪ / БАУСКЪ. Курляндія“													+
„ЛОТЫШЪ“				+									
„Ф. Павловскіи. въ Плоцкъ“		+											
Av.: „Т. Л. ШУЛЯЦКІЙ КЕРЧЪ“; rev.: „Т. Л. ШУЛЯЦКІЙ КЕРЧЪ ВОРОНЦОВСКАЯ УЛИЦА НЕГАТИВЫ СОХРАНЯЮТСЯ“					+								

Lentelės tęsinys kitame puslapyje ►

Danija		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Av.: „Newland. KOBMAGERGADE 4 / KOBENHAVN. K.“. Rev.: „PETER NEWLAND / KOBMAGERGADE 4 / KOBENHAVN. K.“													+
Lietuvos Respublika		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
„FOTOGRAFIJA / J. FIŠERO / Joniškis, Šiaulių g-vė N° 5“	1924–1932	+	+	+		+				+		+	+
„J. FIŠERO / fotografija / JONIŠKIS“.	1931–1933	+	+		+	+			+	+			
„Fotografija / J. FIŠERIO / Joniškis“	1937–1938	+	+										
Av.: „FOTO / J. Fišeris / Joniškis“									+				
Av.: „K.BERZINAS / JONIŠKYS“													
„FOTOGRAFIJA / K. Berzino / Joniškis“	1926–1928	+			+	+					+		
„FOTOGRAFIJA / K. Berzinas / Joniškis“	1928–1932	+		+		+						+	
„* F-to K. Berzinas * / Respublikos g-vė N° 2 / Joniškis“	1930–1934	+	+			+	+	+			+	+	
„FOTO / K. BERŽINO / Joniškis“	1938–1942			+	+				+	+		+	+
„FOTOGRAFIJA / K. Berzinas / Joniškis / 13 GEG. 1940“	1940			+									
„FOTO J. AVIŽIUS / JONIŠKIS, KUDIRKOS G. N° 6“	1933	+	+										
„FOTOGRAFIJA / A. LAURINAVIČIAUS / ŽAGARĖJE“	1931–1932	+								+			
„Fotografija / A. LAURINAVIČIAUS / Žagarėje“	1935									+			
Av.: „MODERN / KOWNO“	1920					+					+		
„A. ŠULCAS / ŠANČIAI / Kranto Alėja 38“	1925–1926					+					+		
Av.: „foto ada / Šančiai / Juozapavičiaus pr. 47“	1937									+			
„Fotografas * Winokuras * Sauey 68“				+									
„Foto G. VINOKURAS / KAUNAS I-as / Juozap pr. N° 28“	1936–1937									+			
„Foto Vyr. pusk. / K. RIPSIO / 1-mas gusarų pulkas“		+											
„FOTOGRAFAS / J. LIBERMANAS / Radviliškis Šed. g-vė 16“													+
„Foto M. Paukščio / Šiauliai, Klebonijos g-vė 6“										+			
„Fotografija / M. Paukščio / Šiauliai, Klebonijos g-vė 6“	1932									+			
„M. Bako M. Chotimlenskio / FOTO ATELJE / ŠIAULIAI, VILNIAUS G-VĖ 106.“	1933	+											
„FOTO „LIETUVA“ Šiauliai Aušros alėja 60 Nr.“	1937									+			
Av.: „FOTO LIETUVA / Šiauliai Aušros al. 60 Nr.“										+			
„Fotografija / BAER Ir LEVI / Ukmergė / Kauno g-vė N° 32“						+							

Lentelės tęsinys kitame puslapyje ►

<i>Vietos ir Rygos fotografai</i>		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bolgzds Jānis, Pauline, Velta (Ryga)	XX a. 4–5 deš.	+	+										
Pētersons Kārlis (Ryga)	XX a. 5 deš.												
Davidas Bullis (Nartaučiai)	~1940 m.				+								
Ema Duncytė-Steponavičienė (Nartaučiai)	XX a. 7 deš.												
Semionas Jelkinas (Sluoka, Jūrmala)	XX a. 7 deš.				+								
Raimonds Rozenfelds	XX a. 7 deš.						+						
Viesturas Elsbergas (Naujoji Akmenė)	XX a. 7 deš.					+							
Julius Narvydas (Pročiūnai)	XX a. 7 deš.			+									
Latvijas Republika		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
„Fotografija / S. NIRŠOVIC / Bauskā“	XX a. 3 deš.												+
„Foto A. Zāle / Bauskā, pie pasta, tālr. 174“	XX a. 3 deš.												+
„K.Grinberga Fotostudija Bauskā“	XX a. 4 deš.												+
„J. Karlovska foto „Studio“ / Jelgavā, Katoļu ielā 19. Tālr. 3-92“	1929	+											
„FOTO“ / A. Limandt / Jelgavā / Pasta ielā N° 4”	1929	+											
„Foto – Ausma / Lielā ielā N° 37 / Jelgavā“		+											
„Foto-studija Katoļu iela 19 Jelgava”						+							
„P. KUDATSCHENKO“		+											
„Foto F. GORINŠ Jelgavā, Mātera ielā 23. / Tālr. 724”										+			
Av.: „[FOTO] F. [ZEE]LAW / RIGA / 25 SEP 1920 / Aleksandra eelā N° 8“ [Fricio Cielavo]	1920				+								
„F. CIELĀV / RIGĀ / Brīvības ielā 8“													+
„FOTO CIELAVA JELGAVĀ / Katoļu ielā 32, tālr. 262“	1938					+							
Av.: „* FOTO * J. REEKSTS * RIGA *”	1922	+											
„Fotogr. REEKSTS Rīga / VAĻŅU EELĀ N° 15, / Kaļķu eelas st. tālr. 65-58. / BRĪVĪBAS EELĀ N° 32, / tālr. 10-78“			+	+									
„Foto iestāde / V. Priede / Pernavas ielā 14-5“	1925				+								
„Foto „GAISMA“ * 6 JUN 1928 * Rīgā. Kr. Barona ielā 30”	1928	+											
„Foto studija“ ROB. JOHANSONS” / RĪGĀ – Vaļņu ielā 14. / Tel. Aut. 2-0-5-2-8“	1927			+									
„Foto studija“ ROB. JOHANSON” / RĪGĀ – Vaļņu ielā N° 14. / Tel. Aut. 2-0-5-2-8“	1929–1930	+											
„Foto studija“ ROB. JOHANSON / Rīgā, Vaļņu ielā N° 14. / Tel. Aut. 2-0-5-2-8“			+	+									
„Foto studija” ROB. JOHANSONS / Rīga, Vaļņu ielā 14. Tel. 20528”	1933–1938	+	+										
„Foto studija” ROB. JOHANSONS / 1934 / Rīga, Vaļņu ielā 14. Tel. 20528 / REPRODUCĒT AIZLIEGTS“	1934	+											

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
„Foto studija“ ROB. JOHANSONS / Rīgā, Vaļņu ielā 14. Tel. Aut. 20528. / REPRODUCĒT AIZLIEGTS. / 1937“	1937	+											
„Foto ROB. JOHANSONS Rīgā. / Kr. Barona ielā 3. Tāl. 23353. / Vaļņu ielā Nr. 10, Tel. Nr. 20528 / 1941“	1941	+									+		
„Foto ROB. JOHANSONS Rīgā. / Kr. Barona ielā 3. Tāl. 23353. / Vaļņu ielā Nr. 10, Tel. Nr. 20528 / 1942“	1942	+											
„Foto ROB. JOHANSONS Rīgā. / Kr. Barona ielā 3. Tāl. 23353 / Vaļņu ielā Nr. 10. Tel. Nr. 20528 / 1943“	1943		+										
„Foto ROB. JOHANSONS Rīgā. / Kr. Barona ielā 3. Tāl. 23353 / Vaļņu ielā Nr. 14. Tel. Nr. 20528 / 1945“	1945	+											
Av.: „ROB. JOHANSONS / RĪGĀ“	1929–1946	+	+										
„* FOTO A. SŪCIS / Rīgā / Pērnavas 23-45*“			+										
„Kārlis Kreicbergs / Pulkveža Brieža ielā № 15, / Tālr. 2-2-1-7-8“				+									

Lentelės tęsinys kitame puslapyje ►

2 lentelė. Daunoravos apyl. latvių ūkininkų fotorinkinių turinio suvestinė

Šeimos	Kaimas	Portretinės	Grupinės	Vestuvių	Laidotuvių	Įv. švenčių	Žemės ūkis	Prekyba, amatai	Kariuomenė	Kapinės	Sodybos	Kraštovaizdis	Mokykla	Vis. veikla	Bažnyčia	Medžioklė	Miestai	Atvirlaiškiai	Iš viso
Bylos Nr., rinkinio sudėtis, chronologija	b. 1, 3 – Duncių, Grinevičių, Briedžių (Nartaučių k.), Pūkių (Sargūnų k.), Bulvičių (Vytaučių, Vaidminių k.), Bolgzdų, Bružekų (Ryga) ir kt. šeimos (E. Duncyčės-Steponavičienės, A. Bulvytės-Bučienės (Nartaučių k.), B. Starkos-Paulinos (Bertaučių k.) rink., 1900–1970 m.)	N	9	10		3					+								279
Briedis	N																		
Bullis	N	1	6	+		6					5								
Bullitis	V	1	14			3			1		+								
Duncis	N	8	34	11		5	4	3	1		1	1	3	2	1	2			
Elsbergs	Da		1																
Grinevičs	N	5	12	1		2			2		+								
Bolgzds	R	12	12			1					1								
Grinvalds	V																		
Lotiis	P	2	1					2	1		+								
Juttus	De		2							1									
Kaseļuns	N	2	1	+															
Lediņš	De		2																
Luksts	N																		
Pūķis	N	2	15			2													
Bružeks	R	2	7					2											
Saule																			
Starks	B		2	1			2				1							2	
Šlapāks	De		1																
Timpa	De		2	1															
Vīndedzis	N																		
Kiti		12	18	2		4	2	2	2	1	1		3		3	1	19	14	

Lentelės tęsinys kitame puslapyje ►

Šeimos	Kaimas	Portretinės	Grupinės	Vestuvių	Laidotuvių	Įv. švenčių	Žemės ūkis	Prekyba, amatai	Kariuomenė	Kapinės	Sodybos	Kraštovaizdis	Mokykla	Vis. veikla	Bažnyčia	Medžioklė	Miestai	Atvirlaiškiai	Iš viso
	<i>b. 7 – Rungių šeima (Paberžių k.) (A. Rungio rink., 1918–1985 m.)</i>																		
Rungis	P	2	6							2									8
Briedis	N		+																
	<i>b. 8 – Lukstų (Nartaucių k.) ir kt. šeimos (E. Lukštaitės-Šimaitienės, Janio rink., 1910–1960 m.)</i>																		
Luksts	N	4	8				1				2		6	2	2				39
Bullis	G		3																
Starks	B		1							1									
Vittė	DM	1	1																
Kiti		3	8								2		1		1				74
	<i>b. 9 – Grinevičių (Nartaucių k.), Bolgzdų, kt. šeimos (L. Griņevičos-Hirimo rink., iki 1954 m.)</i>																		
Bullitis	V		2																
Duncis	P		4	1		1					1								
Duncis	N	2	1																
Griņevičs	N	4	16		2	1	1			1	1								
Bolgzds	R	5	12			1													
Starks	B		1																
Kiti		9	7	3	2		1			2	1		2						
	<i>b. 10 – Grinevičių (Nartaucių k.), Bolgzdų, kt. šeimos, V. Bolgzdos-Kavalevskos nuotr. (L. Griņeviča-Hirimo rink., 1940–1954 m.)</i>																		
Griņevičs	N	8	32		4	7	24			4	2								90
Kiti		5	8			2		2			3								
	<i>b. 11 – Duncijų (Nartaucių k.), Pūkių (Sargūnų k.), kt. šeimos (E. Duncytės-Steponavičienės, Aijos Bulytytės-Bučienės (Nartaucių k.) rink., 1900–1970 m.)</i>																		
Bullitis	Va		5					1			1	1	1						
Bolgzds	R	1	1																
Duncis	N	5	9								1	2							
Griņevičs	N	4	1	1	1		1												

Šeimos	Kaimas	Portretinės	Grupinės	Vestuvių	Laidotuvių	Įv. švenčių	Žemės ūkis	Prekyba, amatai	Kariuomenė	Kapinės	Sodybos	Kraštovaizdis	Mokykla	Vis. veikla	Bažnyčia	Medžioklė	Miestai	Atvirlaiškiai	Iš viso
Kundrotas (lt)	DD	1	2										1						
Starks			3	1		2					4		1						
Pūkis	S	1		1															
Kiti		2	11	2	1	1	1	1			1	1				1			
<i>b. 12 – Juttus (Sargūnų k.), kt. šeimos (Valdemaro Valuodžės rink., 1920–1954 m.)</i>																			
Juttus	S	5	6	2		4	2				+								24
Pūkis	S		2																
Kiti		2				1			1									1	
<i>b. 13–14 – Krūminių (Likaicūų k.) (N. Vaiznaitytės-Striblienės rink., 1900–1960 m.)</i>																			
Dambis	L		7								3				1				
Firantas (lt)	J	4	4		1		2	14			1	5							
Krūmiņš	L	7		2						2	1								
Šotmanis	V																		
Vaznaitis (lt)	J		2				5						3						
Kiti		6	8	2						2	2				1	2			
<i>b. 15 – Starkų (Bertaicūų), Joels (Latvija, Skryveriai) šeimos (B. Starkos-Paulinos rink., 1910–1950 m.)</i>																			
Starks	B	9	38	2	8	13	3	8		13					2				
Kaselūns	N	2																	
Bullis	N	1	2		1				2	1									
Joels	Lv	5	6																
Kiti		17	3	1															
<i>b. 16 – Briedžių šeima (Nartaicūų k.) 1930–1954 m.</i>																			
Briedis	N		13	1		1				2									
<i>b. 17 – Kaminskių, Krūminių (Likaicūų) šeimos (A. Kaminskaitės-Laurinaitienės rink., 1900–1947 m.)</i>																			
Kaminskis	L	2	7	1		1											1		
Krūmiņš	L		2								3								

Šeimos	Kaimas	Portretinės	Grupinės	Vestuvių	Laidotuvių	Įv. švenčių	Žemės ūkis	Prekyba, amatai	Kariuomenė	Kapinės	Sodybos	Kraštovaizdis	Mokykla	Vis. veikla	Bažnyčia	Medžioklė	Miestai	Atvirlaiškiai	Iš viso
Juttus	S		1																
Pūķis	S		1																
Figors	B		1																
Kiti		2	1																
<i>b. 18 – Figorų (Bertaučiū), Bilevičių (Latvija, Iecava) šeimos (V. Figoro rink., 1900–1995 m.)</i>																			
Figors	B	12	18	1	5				1				1				5	4	
Bilevičs	Lv	1	2																
Starks	B	2	1			1			2										
Kiti		16	16	1		1		2			1		1						
<i>b. 19 – Rungių (Paberžīų k.) ir Briedžīų (Nartaučiū k.) šeima (A. Rungio rink., 1917–1970 m.)</i>																			
Rungis	P	6	13	1			2		5	2									
Briedis	N		5	1		2													
Zirgzdiņš	Lv		2																
<i>Be Nr., Pūķiņ- Vilkarsī (Daunorava, Sidabryņē), Dagdū (Latvija) šeimos (G. Dagdos-Sīlēs rink., 1910–1950 m.)</i>																			
Pūķis	DD	5	5			1					4		9						
Kaščuks-Dagda	Lv	1	2	1				1	1										
Elsbergs	Da	2	2																
Vilkarsis	Lv		3						1										
Kiti			2																
Iš viso																			1270
Trumpiniai	A – Aleknaičai, B – Bertaučiai, Da – Daunoriškē, DD – Dīdžiōji Daunorava (dvaras), DM – Mažōji Daunorava (dvaras, Daunorai- čiai), De – Degučiai, G – Gaudiķiai, J – Joniķis, Lv – Latvija, lt – lietuis, N – Nartaučiai, Pa – Paberžiai, P – Pročiūnai, R – Ryga, S – Sargūnai, V – Vytaučiai, Ž – Žagarē																		

1 Duomenų apie šį fotografą stokojama, laikraštje (Rigasche Zeitung, 1910 05 08, Nr. 104) minima Jelgavos fotografo Eduard Gebhard santuoka šv. Jono (vo-
kiečių) parapijoje: *Johannis=Gemeinde: Photograph Eduard Gebhard mit Martha Gebhard.*

Nepublikuoti šaltiniai

- AELBA. Konfirmacijų knygos 1834–1940 m.
LCVA. Švietimo ministerija. F. 391, ap. 3, b. 1400.
LCVA. Žemelio latvių privatinė progimnazija. f. 1259.
LCVA. Šiaulių apskrities pradžios mokyklos. F. 1584, ap. 5, b. 51–54.
LKI, GC, TA. Tarmių archyvas. Nr. 113–115, 238–240, 215, 243.
LLTI, LMD I. Lietuvių tautosakos rankraštyno bazė. Prieiga per internetą: <http://www.tautosakos-rankrastynas.lt/>.
LVIA. Evangelikų liuteronų bažnyčios. F. 1218, ap. 1.
LVVA. Ārpus Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti (1766–1920). f. 292, ap. 1, b. 81–107.
LVVA. Muižnieku dzimtu dokumenti (kolekcija). F. 1100, ap. 13, b. 1089, 1093.
ŠAM, EA. Baudžiamos gadynė. Anketa Nr. 13.
ŠAM, EA. Šiaulių apskr., Joniškio vlsč. B. 43.
ŠAM. Lietuvos latviai. F. 20, ap. 1, b. 1.
FIGORAS, Visvaldis. *Atsiminimai*. Prieiga per internetą: <http://joniskiolatviai.lt/figars.html>.
VASILIAUSKAS, Ernestas. *Nartaučių k. aplinkos (Satkūnų sen., Joniškio r.) archeologinių žvalgomųjų tyrimų ir žvalgymų 2019 m. ataskaita* [saug. KPD; LII, f. 1]. Joniškis, 2019.

Šaltinių santrumpos:

- AELBA – Alkiškių (buv. Šiaulių) evangelikų liuteronų parapijos archyvas (saug. Alkiškių bažnyčioje).
LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas.
LKI, GC, TA – Lietuvių kalbos institutas, Geolingvistikos centras, Tarmių archyvas.
LLTI, LMD I – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas, Lietuvių mokslo draugija.
LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas.
LVVA – Latvijos valstybės istorijos archyvas.
ŠAM, EA – Šiaulių „Aušros“ muziejus, Etnografijos skyrius.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

1. Arķibīskaps Dr. Theol. T. Grīnbergs piedalīsies starptautiskās teologu konferencēs. Ko saka prāvests K. Irbe par savu Lietuvu braucienū. *Brīvā Zeme*, 1936-08-13, Nr. 181.
2. AKMENYTĒ, Vilma. *Latvių, Lietuvos-Latvijos pasienio gyventojų, tapatumo raida 1918–1940 m.* [disertacija]. 2008, 184 p.
3. AKMENYTĒ, Vilma. Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m. *Žiemgala*, 2003, Nr. 1, p. 22–26.

4. AKMENYTĒ, Vilma. Lietuvas latviu mokyklos 1920–1940. *Žiemgala*, 2007, Nr. 2, p. 15–23.
5. AKMENYTĒ, Vilma. Studentu latviu korporacija „Sidrabenia“ Vytauto Didziojo (Lietuvas) universitete ir Lietuvas latviu bendruomenėje 1927–1938 m.: tapatumo skirtumai. *Kauno istorijos metraštis*, 2007, t. 8, p. 187–218.
6. AKMENYTĒ, Vilma. Tautinio ir pilietinio tapatumo sankirtos Lietuvas Latviu laikraštje „Lietavas Latvis“ (1925–1926 m.). *Tautinio/pilietinio identiteto reprezentacija ir formavimas šiandien* [sudarytoja I. Žakevičienė], 2008, p. 9–22.
7. AKMENYTĒ-RUZGIENĒ, Vilma. Lietuvas latviai: 1918–1940 m.: Latviai Lietuvas religinėse bendruomenėse. *Gimtasai kraštas*, 2012, t. 5, p. 62–74.
8. A. S. Vismantu latvieši. *Tukuma Ziņas*, 1943-01-28, Nr. 8, lpp. 2.
9. BARTKUTĒ, Nerija. Latviškasis Lietuvas paribys. *Krantai*, 2006, Nr. 4, p. 20–25.
10. –kte [BLEKTE, Edgars], Muhsu tautescheem Leetuvā buhs 8 kulturas swehtku deenas. Latwju un leetuwju kulturalās tuwinaschanās darbs brahlu semes peerobeschā. *Pēdējā Brīdī*, 1935-08-16, Nr. 184, lpp. 6.
11. ČAKS, R. Pie latviešiem Lietuvā. *Laikmets*, 1943-10-22, Nr. 43.
12. ČUNKA, Judīte. *Kapu tradīcija, kas izzūd. Vēsturnieki uziet simtgadīgu metāla vainagu kolekciju*. Prieiga per internetu: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/kapu-tradicija-kas-izzud-vesturnieki-uziet-simgadigu-metala-vainagu-kolekciju.a340024/?fbclid=IwAR3vCIqWpeFiCnkuCMxMBkbsOEWjHx6HED03GdvHJ4J5XODtm-3HfnYJaUs%5d>.
13. GRĪNBERGS, Andris. *Meklējot zūdošās vērtības*. Prieiga per internetu: http://www.petroglifi.lv/news/tradicija_kapos/2018-12-10-61.
14. JĒKABSONS, Ēriks. Latviešu nacionāla minoritāte Lietuvas Republikā 1918.–1940. gadā. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, 2003, Nr. 4, lpp. 94–119.
15. *Joniškio gimnazijas istorija, 1919–2019*. Aut. ir sud. G. Lastauskienė, R. Urnėžiūtė, V. Bartašienė, B. Jurgaitytė, B. Krajnienė, G. Motiejūtė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019, 319 p.
16. KAMINSKAITĒ-LAURINAITIENĒ, Aina. Kā mena viena nuotrauka. *Šēimininkē*, 2003-05-28, p. 12.
17. ĶIKUTS, Toms. *Latviešu zemnieku koloniju izveidošanās Krievijas impērijās Eiropas daļā (19. gs. 40. gadi–1914. gads)* [promocijas darbs]. Rīga, 2015.
18. *Kopmoderniecības*. Lietavas Latvis, 1926-03-01, Nr. 3.
19. Latvieši ārzemēs: Vismantu latvieši, *Maģazina*, 1937-12-10, Nr. 291.
20. *Latviešu Bēgļu Apgādāšanas Centrālkomitejas Ziņojums*. 1916-11-03, Nr. 44.
21. Latviešu kolonija Lietuvā. *Kurzemes Vārds*, 1943-03-06, Nr. 55.
22. *Lietuviu etnografijas enciklopedinis žodynas*. Sud. B. Kulnytė, E. Lazauskaitė. Vilnius: Lietuvas nacionalinis muziejus, 2015, 403 p.
23. MACIJAUSKIENĒ, Marija. Vertėjas, grojėš smuiku. *Nemunas*, 2005-09-08–14, Nr. 35 (72–513), p. 10–11.
24. MOCKŪNAS, Liūtas. *Pavargėš herojus: Jonas Deksnys triju žvalgybu tarnyboje*. Vilnius: Baltos lankos, 1997, 567 p.

25. NOREIKAITĖ, Auksė. Lietuvos latvių kultūrinis tapatumas, regioninės ypatybės. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. 2012, t. 14, p. 78–90.
26. NOREIKAITĖ, Auksė. Lietuvių ir latvių tarpusavio santykiai Lietuvos ir Latvijos pasienyje. *Gimtasai kraštas*, 2017, t. 12, p. 17–26.
27. OZOLIŅŠ, K. Lietuvos skolas. *Latvijas Skola*, 1940-02-01, Nr. 2.
28. P. S. [STARKS, Pauls]. Dundurnieki, Jānišķes pag. *Lietavas Latvis*, 1926-03-01, Nr. 3, lpp. 4.
29. Pie tautiešiem Lietuvā. *Zemgales Balss*, 1936-09-10, Nr. 205.
30. RIPSKYTĒ, Loreta. Joniškio krašto senieji fotografai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys). *Žemgala: Joniškio krašto istorijos ir kultūros žurnalas*, 2006, Nr. 2, p. 36–50.
31. RUDNICKIENĖ, Lina. Liuteronų pėdsakai. *Sidabrė* [Joniškio r.], 2019-11-23, p. 8.
32. *Šiaurės Lietuvos sakmės ir pasakos*. Surinko J. Trumpulis, P. Narvydas, J. Stonevičius, J. Lideikis, P. Grigutis, S. Strazdas, parengė N. Vėlius, Vilnius: Vaga, 1985, 374 p.
33. VAITKIENĖ, Romualda. Pūt vėjini. *Žagarė*, Vilnius: Versmė, 1998, p. 286–297.
34. VAITKIENĖ, Romualda. *Amatų metai: dokumentų ir atsiminimų apžvalga. Žagarė*. Kaunas: Arx reklama, 2012, 246, [6] p.
35. VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkūnen*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2017, 198+4 p.
36. VASILIAUSKAS, Ernestas. Lituanistiniai šaltiniai Latvijoje: Latvijos paminklų valdybos 1942 m. ekspedicija Šiaurės Lietuvoje. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2018, t. 2, p. 169–190.
37. VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pradžia]. *Būdas*, 2019, Nr. 3, p. 49–61.
38. VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje [pabaiga]. *Būdas*, 2019, Nr. 4, p. 23–32.
39. VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos latviai fotografijose. *Būdas*, 2019, Nr. 3, p. 62–69.
40. VASILIAUSKAS, Ernestas. Daunoravos latviai fotografijose: Grinevičiai, Starkai, Lotišai. *Būdas*, 2019, Nr. 4, p. 33–38.

Lithuanian Latvian Iconographic Sources in Šiauliai “Aušra” Museum: Daunorava Photo Collection

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Klaipėda university, Institute of Baltic Region History and Archeology, H. Mantas st. 84, Klaipėda
E-mail: ernestas@inbox.lv

Summary

In 2016–2019, a joint research expedition of the Institute of History and Archeology of the Baltic Region of Klaipėda University (led by E. Vasiliauskas) and the University of Latvia (led by Prof. Dr. Janīna Kursīte-Pakule) took place in the Daunorava area. Its aim was to capture memories of the disappearing national minority of Joniškis region – the Latvians of Daunorava (Dundurmuiža) - Dundurnieki, their places of memory (cemeteries, etc.), identity, and to collect iconographic material (photographs). They also collected a valuable collection of local and closed communities from the end of the 19th century – an impressive volume of 1985 – 1,270 items. The photos were digitized at the SAM Digitization Center, and later, in 2019, f. 20 (Lithuanian Latvians), ap. 1 (Daunorava Latvians – Dundurnieki).

It is undoubtedly a valuable source of local history in terms of quantity and content to study the anthropology of Latvians living in the northern part of Lithuania, the genealogy of individual families, their daily lives, customs, holidays, education, social and economic activities, clothing, homesteads, huts or their details and more. The captured costume reflected the tendencies of the villages in the Daunorava area at the beginning of the 20th century – in 1940, which slightly lagged behind the big cities – Riga and Jelgava. This set is updated by other sources – written, periodicals, memoirs and others that complement each other's information. In addition, this iconographic collection somehow fills the gap between outstanding ethnographic expeditions.

The Daunorava collection also complements the data on the history of photography in Joniškis region – it extends its geographical boundaries to Jelgava, Riga, and allows identification of hitherto unknown local photographers – Lotišs (early 20th century), Nartaučiai village carpenter Jānis Griņevičs' son Jānis Bolgzds (the 4th–5th decades of the 20th century, mostly photographed families – their relatives Griņevičs and Duncis), Kārlis Pētersons from Riga (the 4th–5th decades of the 20th century, photographed their relatives Starks and others), Nartučiai village farmer Davis Bullis (circa 1940), Semion Jeļkin from Jūrmala (1970s) and others. This can explain such a really rich collection of photographs.

Gauta / Received 2020 09 14
Priimta / Accepted 2020 11 20